

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43
Nisan 2016 April 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

VAKFIYELERİNE VE BELGELERE GÖRE ŞEHZÂDE MEHMET VAKIFLARI
ACCORDING TO THE RECORDS AND VAKFIYYE'S THE FOUNDATIONS OF SEHZADE MEHMET
Yusuf SAĞIR*

Öz

Bu makalede, Şehzâde Mehmet'in hayatı ile babası Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu adına kurduğu vakıflar değerlendirilecektir. Şehzâde Mehmet, Kanunî'nin Hürrem Sultan'dan 928/1521'de doğma çocuğudur. O, 1542'de Manisa'ya sancak beyi olmuş; Kasım 1543'te geçirdiği bir hastalık sebebiyle de burada vefat etmiştir. Na'şı Manisa'dan İstanbul'a nakledilerek bugünkü türbesinde/Şehzâdebaşı'nda defnedilmiştir.

Kanunî, oğlundan ayrılmanın verdiği hüznü dindirmek gayesiyle onun adına bir türbe ve külliye inşâ edilmesini Mimar Sinan'a emretmiştir. Beş senede tamamlanan külliye içerisinde câmi, medrese, mektep, tabhâne, imâret ve türbe binaları bulunmaktadır. Kanunî, külliyedeki hizmetlerin sonsuza kadar sürmesi için, vakfiyeler düzenleyerek büyük bir vakıf kurmuştur. O, vakfa maddî kaynak temin etmek amacıyla; birçok dükkân, mahzen, değirmen, arazi, bahçe, çayır, köy ve mezrâların gelirlerini vakfetmiş; bunların mülkiyetinin de vakfa ait olduğunu bildiren 953/1546 tarihli bir temliknâme tertip ettirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kanunî Sultan Süleyman, Şehzade Mehmet, Şehzade Mehmet Külliyesi, Şehzade Mehmet Vakfı, Vakıf.

Abstract

In this essay, it will be evaluated the life of The Crown Prince Mehmet and the foundations established by his father Suleiman the Magnificent for the name of him. The crown prince Mehmet, the son of Suleiman the magnificent, was born by Hurrem Sultan in 928/1521. He was appointed to Manisa as governor of sanjak. He died because of an illness in 1543 in Manisa. His corpse was transported to Istanbul and buried in his tomb in Sehzadebasi.

To compensate the sorrow in his heart, Suleiman the magnificent orders the architect Sinan to build a tomb and a complex for Sehzade Mehmet. The complex was completed in five years and a mosque, a madrasah, a primary school, printing house (tabhane), a soup kitchen for the poor, a library and the tomb exists in the complex. To make these buildings' services eternal, Suleiman the magnificent declares charters of vaqfs and so he founds a great complex for his son. To finance this complex and its service, a lot of shops, depots, mills, land, village and other real estate incomes were directly assigned and also another conveyance of the properties were organized in 953/1546.

Keywords: Suleiman the Magnificent, Sehzade Mehmet, The Complex of Sehzade Mehmet, The foundation of Sehzade Mehmet, Waqf.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde şehirler, külliyeler etrafında teşekkül etmiştir. Cami, mescit, mektep, medrese, şifahâne, han, tabhâne, hamam, imâret ve suyuolları külliyelerinbirer parçası olmuştur. Bunların hizmetlerinin devamlılığınise vakıflar tarafından sağlanmıştır. Külliyelerin büyük çoğunluğu da padişah ve devlet ileri gelenleri tarafındaninşâ edilmiştir. İşte, Kanunî Sultan Süleyman,vefat eden oğlu Şehzâde Mehmet adına böyle bir külliye yaptırmıştır.Çalışmamızda öncelikle Şehzâde Mehmet'in hayatı sonra da, onun adına tesis edilen vakıflar değerlendirilecektir. Amacımız; o devrin sosyal, kültürel, dinî ve ilmî hayatı ile iktisâdî yapısı hakkında bilgiler elde edebilmektir.

1. Şehzâde Mehmet'in Hayatı

Şehzâde Mehmet'in babası Kanunî'nin eşleri; ilk baş kadını Mahidevran, Gülfem Hatun ve Hürrem Sultan'dır. Kanunî'nin bilinen ilk çocuğu Mahmut'tur. Doğum tarihi bilinmeyen Mahmut, Zilkâde 927/Ekim 1521'de dokuz yaşında vefat etmiştir. Bir diğer çocuğu, Mahidevran'dan olma Mustafa'dır. O, babasının Manisa'daki sancak beyliği sırasında 921/1515'te dünyaya gelmiştir. Mustafa'dan sonra Gülfem Hatun'dan Murat doğmuş; o da Zilkade 927/Ekim 1521 tarihinde henüz iki yaşında iken vefat etmiştir. Dolayısıyla Kanunî'nin Şehzâde Mehmet'in doğumuna kadar hayatta kalan tek çocuğu Şehzâde Mustafa'dır (Turan, 2006:290-292; Uzunçarşılı:401;Uluçay, 2001:233-234;Öztuna, 1996:158-159).

Kanunî'nin bir diğer eşi Hürrem Sultan, beş erkek çocuk dünyaya getirmiştir: İlk çocuk, 928/1521'de doğan Şehzâde Mehmet'tir (Afyoncu, 2012:40; Öztuna: 1996:166). İkincisi 1522'de doğan ve o yıl içerisinde vefat eden Abdullah'tır. Daha sonra 1524'te Selim; ardından 933/1527'de Bayezid dünyaya gelmiştir. (Turan, 2006:290) Hürrem'in en küçük oğlu Cihangir ise 1531'de doğmuştur (Öztuna, 1996:169). Kanunî'nin hayatta kalan tek kızı Hürrem'den doğma Mihrimah Sultan'dır. Bundan başka kız çocukları varsa da küçük yaşta vefat etmişlerdir (Kaçar, 2005:39).

*Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, yusufsagir@comu.edu.tr

Şehzâde Mehmet, ağabeyi Mustafa ve Selim ile beraber 1 Zilkade 936/27 Haziran 1530 tarihinde sünnet edilmiştir (Celâlîzâde, 2011:159; Hammer:7). Yaşça en büyük olan Şehzâde Mustafa, Şaban 940/Şubat 1534'te Manisa/Saruhan sancak beyi tayin edildikten sonra annesiyle beraber görev yerine hareket etmiştir.¹ Osmanlı Devleti'nde, Manisa İstanbul'a en yakın şehir olması hasebiyle, buraya sancak beyi sıfatıyla atanmış veliaht kabul edilirdi (Eroğlu, 2004:110). Bu da Mustafa'nın o zamanlar veliaht olarak benimsendiğinin bir göstergesidir. Öte yandan, Mustafa ve annesi Mahidevran'ın İstanbul'dan ayrılmalarıyla sarayda Hürrem Sultan'ın ağırlığı baş göstermiştir.

Bu süreçte, sarayda kalan ve iyi bir şekilde yetiştirilen Şehzâde Mehmet, babasıyla önce 1537'de Korfu seferine katıldı (Öztuna, 1996:166); daha sonra 1541'de Budin seferine kardeşi Selim'le birlikte gitti (Lütfi Paşa, 2001:132). Ordunun muvaffakiyetle dönüşünün ardından Kanunî, Hürrem Sultan'ın etkisiyle Evâil-i Recep 949/Ekim 1542'de Şehzâde Mehmet'i Manisa'ya; Selim'i de Karaman Sancağı'na tayin etti (Sinan Çavuş 1999:7a; Lütfi Paşa, 2001:134). Sözü edilen tayinöncesinde, Manisa vâlisi Şehzâde Mustafa 21 Safer 948/16 Haziran 1541'de Amasya'ya gönderilmişti. Şehzâde Mehmet'in Manisa'ya gelip görevine başladığı tarih 3 Şaban 949/12 Kasım 1542'dir (Uluçay, 2001:249).

1543'te Estergon ve İstolni Belgrad'ın alınmasıyla fetihnâmeler sancaklara ulaştırıldı. Zafer şenlikleri başlarken Şehzâde Mehmet, Gurre-i Şaban 950/31 Ekim 1543 Çarşamba günü Manisa'da hastalandı. O, kısa bir süre sonra, 9 Şaban/7 Kasım Salı gecesi vefatetti. Ertesi Çarşamba Lala Paşa, Defterdar İbrahim Çelebi ve mâiyeti tarafından cenâze, İstanbul'a götürüldü. Şehzâde Mehmet'in yerine de kardeşi Karaman Valisi Şehzâde Selim tayin edildi (Uluçay, 2001: 230; Hammer :7; Celâlîzâde, 2011:269).

Avusturya seferi dönüş yolunda Çorlu yakınlarında, Şehzâde Mehmet'in ölüm haberini alan Kanunî, oldukça sarsıldı ve hüznü boğuldu (Lütfi Paşa, 2001:135; Mustafa Âli, 2009:315a). Şehzâdenin cenâzesi İstanbul'a yaklaştığında, İbrahim Ağa Çiftliği'nde vezirler ve devlet erkânı tarafından karşılandı ve na'sı arabadan alınarak tabuta konuldu; ardından Üsküdar İskele'sine götürülerek İstanbul'a nakledildi. Üsküdar'ın karşısında mahşerî bir kalabalık cenazeyi karşıladı. Buradan alayla Bayezid Câmii'ne götürüldü ve 18 Şaban 950/16 Kasım 1543 tarihinde Perşembe günü namazı kılınarak, Yeniçerilerin eski odaları karşısına defnedildi (Celâlîzâde, 2011:269; Peçevî,1999:256; Mustafa Âli, 2009:315a).

Cenaze töreninin ardından, Şehzâde Mehmet adına sadakalar verildi ve İstanbul imâretlerinde yemekler yapılarak fakirlere dağıtıldı. Kanunî, oğlunun mezarı için bir türbe, bunun yanına da hayır maksadıyla câmi, imâret ve medresenin binâsı için Mimar Sinan'a emir verdi. Külliye'nin kısa bir sürede tamamlanabilmesi maksadıyla da bütün meslek erbâbı bir araya getirildi. Önce türbe, daha sonra câmi, medrese ve imâret inşâ edildi (Celâlîzâde, 2011:269-270). Beş sene süren câminin inşaatına 300.000 altın harcandı (Hammer:7).

Venedik kaynaklarına göre, babası tarafından çok sevilen Şehzâde Mehmet; kibar, yakışıklı, insanî yönden oldukça sevecen ve cömert biridir. (Afyoncu, 2012:40,130) O dönemin tanığı Celâlîzâde ise Şehzâde Mehmet'i şöyle anlatır: *"Onun sahip olduğu faziletleri, takdir etmekten insan aciz kalır. Yüzüne bakılsa bir güneş, bir nur topu sanılır. Mehmed Çelebi, babasının sevgilisi ve gözbebeği idi."* (2011:269). Bu cümleden, Kanunî küçük yaşta ölen oğlu Mehmet'e olan sevgisini ölüm tarihini düştüğü şu mısra ile dile getirir:

"Şehzâdeler güzîdesi Sultan Mehmedüm" (Ak, 1987:5)

Babası tarafından Şehzâde Mehmet adına hazırlanan vakfiyede ona birçok övgüde bulunulmuştur. Şöyleki; *"encâd-ı nebâhet-nihâdlarından dürre-i dürc-i dâverî ve gurre-i burc-ı serverî keveb-i felek-i ikbâl ve gevher-i sade-i ifdâl şu 'be-i devha-i saltanat u kâmükârî ve semere-i şecere-i ma'dilet ü bahtiyârî, kâbil-i kurbet-i ilâhî ve lâyk-ı rahmet-i nâ-mütenâhî, nûr-ı hadaka-i pâdişâhî ve nevr-i hadîka-i şâhinşâhî, mâlik-i melekât-ı melekîyye ve sâhib-i sıfât-ı melikiyye, zü't-tab 'î'n-nekkâd ve'z-zihni'l-vekkâd"*

Aynı şekilde Kanunî'nin hazırlattığı, vakıf köylerin sınırlarını gösteren Hudutnâme'de de onu övücü mahiyette birçok ifade vardır: *"gevher-i dürc-i 'izzet ve ahter-i bürc-i devlet devha-i bâğçe-i şehriyârî ve levha-i dîbâce-i tâcdârî merhûm ve meğfûrun leh şehzâde-i şehâdet-peyvend ya 'nî sultân Muhammed"* (VGMA, 1393:8-9).

Şehzâde Mehmet'in bir cariyeye ile evli olduğundan Busbeq bahsetmektedir (1953:48). Öztuna da ismini vermeden bu cariyeden söz etmekte ve 1570'lerden sonra vefat ettiğini belirtmektedir. Nitekim, Şehzâde Mehmet'in kendi türbesinde "Hümaşah Sultan" adlı bir kızı medfûndur (Öztuna, 1996:166).

Şehzâde Mehmet'in şiirlerinin var olduğu söylene de bilinen mısrası şudur:

"Yâr yanından rakîb-i bedlika eksik değil"

Cânıma derdâki her kez bir belâ eksik değil" (Osmanlı Tarih, 13:126)

¹ Osmanlı Devleti'nde, buluş çağına gelen şehzâdelerin sancağa çıkmaları bir kanundu. Bu da yaş itibarıyla ortalama on dört-on beştir. Fakat on yaşında da sancağa çıkanlar olmuştur. Çıkma yaşı, tamamen sultanların tasarrufundaydı; dilerse ortalama yaşın üzerinde de şehzâdeyi sancağa gönderebilirlerdi. Şehzâdeler, sancaklarını bir devlet gibi yönetirlerdi; böylece saltanata ehliyet kazanırlardı. Yanlarında bulunan lalaları, onlara devamlı rehberlik ederdi; sancağa çıktıkları vakit vâlidelerini de yanlarında götürürlerdi (Eroğlu, 2004:112).

2. Şehzâde Mehmet Vakıfları

2.1. Şehzâde Mehmet Vakfı'nın Kaynakları

Her vakfın ilk ve en esaslı belgesi kendi vakfiyesidir. Ziravakfiye hükümleri, hiçbir sûrette değiştirilemeyip, geçerliliğini ebediyete kadar korumaktadır. İkinci derece önemli belge, vakıf gelirlerinin ana kaynağı köy ve mezrâların sınırlarını ortaya koyan hudutnâmelerdir. Diğerbelgeler ise vakıf hesaplarının ve atama kayıtlarının tutulduğu defterlerdir. Bu çalışmada vakfiyeler, hudutnâme ve diğer belgeler kullanılmıştır.

2.1.1. Vakfiyeler

Şehzâde Mehmet vakfiyelerinin asıl nüshası, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 1392 numaraya kayıtlı miklebli, şemseli ciltli bir defter içerisinde yer almaktadır. Bunlardan biri asıl üçü zeyildir. Bunlar içerik bakımından Külliye ile ilgili olup biri diğerinin devamıdır. Defter 119 varak, numaralı 236 sayfadır; numaralar sonradan yazılmıştır. Sayfa 11 ve 206'ya Kanunî'nin tuğrası çekilmiştir; 11'dekimüzehheplidir. İlk ve asıl vakfiye sayfa 190'da sonlanmaktadır. Sayfa 188'de "fi" yazılmışsa da tarih düşülmemiştir; sonraki zeyil vakfiyelerde de tarih yoktur. İlk vakfiyenin müzehhep serlevhasında "besmele" yazılıdır.

İlk zeyil vakfiye sayfa 191'de "besmele" ile başlayıp 196'da bitmektedir. Vakfiyede, şahitlerin önceki vakfiye ile aynı olduğundan bahsedilerek, tekrara girilmemiştir. Sayfa 197 ve 198 boş bırakılmıştır. İkinci zeyil vakfiye, sayfa 199-205 aralığındadır; bunun da sonunda "şahitler" başlığı açılmamıştır. Üçüncü zeyil vakfiye ise, sayfa 207'de başlayıp 236'da Bakara Suresi'nin 183'üncü ayeti ile biterken şahitlerin isimleri yine belirtilmemiştir. İlk vakfiye asıldır; zira kâdının hükmü vardır, onu takip eden iki vakfiye onun eki kabul edilmiş; ayrıca kadı onaylamamıştır. Muhtemelen üçü kısa aralıklarla kaleme alınmıştır. Son zeyil vakfiyedeki kadı beyanı ve tuğra, ilk üç vakfiyeden farklı olarak, son vakfiyenin bir süre sonra tanzim edildiğini düşündürmektedir. Buna mukabil, her iki tasdik de Rumeli Kazaskeri Mustafa bin Mehmet tarafından yapılmıştır.

Vakfiyenin yazımında, üç renk mürekkep kullanılmıştır: Bunlar mavi, siyah ve altındır. Ayetler, isimler ve bölümler arası geçişler, metne göre daha kalın uçlu bir kalemle, altın renkli mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Manzûmlarda mavi mürekkep; mensûrlarda siyah mürekkep tercih edilmiştir. Serlevha, kadı notları, ayetler, hadisler, isimler ve şiirler hariç, vakfiye yazısı nesihtir. Sayfa 12'deki kadı notu talik; 207'deki ise rikâ'dır. İlk vakfiyedeki besmele "muhakkak" hattıyla yazılırken, 191 ve 199'daki zeyil vakfiyelerin besmeleleri "sülüs" yazıyla; ayetler, hadisler, isimler ve şiirler deyine "muhakkak" üslûbuyla kaleme alınmıştır. Metinde okutucu işaretlerin/harekenin yanı sıra mühmel ve süs işaretleri de kullanılmıştır. Anlam bakımından virgöl ve nokta konulabilecek yerlere süslü duraklar yapılmıştır.

2.1.2. Hudutnâme

Vakfedilen köy, mezrâ, arazi, emlâk ve benzer tüm gelir getirici mülklerin, vâkıfa temlikî sırasınca, bahsi geçenlerin sınırlarını gösteren bir hudutnâme/sınırnâme düzenlenirdi. Çünkü söz konusu yerlerle ilgili sonradan oluşabilecek sınır ve mülkiyet tartışmalarında bu belgelere başvurulmaktadır. Şehzâde Mehmet Vakfı'na bağlı köylerin temlikî sırasınca hudutnâmeleri çıkarılmamış; daha sonra vakıf mütevellisi Mustafa bin Hamza tarafından Ğurre-i Cemazilülâ 953/30 Haziran 1546'da hudutnâme yazılmaya başlanmış, Gâye-i Şevvâl 953/23 Aralık 1546 tarihinde tamamlanmış; Evâil-i Muharrem 954/Şubat 1547'de de İstanbul kâdısı Mahmut bin Ahmet tarafından onaylanmıştır (TKGMA, V CEDİT 32: 91). Hudutnâme vakfa verilmiş; ancak bir nüshası Defterhâne'de kayıt altına alınmamıştır. Öte yandan ihtiyaç hâsıl olduğunda, söz konusu Hudutnâme'nin bir sûreti 7 Zilkade 1255/ 12 Ocak 1840'da yazılarak Defterhâne'ye konmuştur. Sûret hâlen, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde Vakf-ı Cedîd kısmında 32 numaralı defterdedir (TKGMA, V CEDİT, 32:5,7).

Hudutnâme'nin aslı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nin defterler kısmında 1393 numaraya kayıtlıdır. Yüz altmış yedi sayfadan oluşan defterin kapak/zahriye sayfasında Kanunî'ye ait tuğra bulunmaktadır. İlk sayfada müzehhep serlevha içerisinde "hâzihû hudûdnâme-i evkâf-ı şehzâde-i sa'îdşehîd sultân Mehmed 'aleyhi'r-rahme" ibâresi yer almaktadır. Yazısı nesihtir ve harekelidir; mühmel işaretler de kullanılmıştır.

2.2. Şehzâde Mehmet Külliyesi

Külliye kelimesi, Arapça olup, bir şeyin umumî, kapsayıcı ve bol olması anlamında kullanılmaktadır (Şemseddin Sami, 2009:1180). Yapılar bütünü olan külliyelerde, caminin merkezde olduğu birçok farklı işlevli binâ vardır. Bu tür oluşumlar, İslam Tarihi'nin ilk dönemlerinden beri mevcudiyetini sürdürmektedir. İslam inancının gereği, beş vakit namaz için câmiye gelen müslümanlar, orayı hayatın merkezi kılarak; onun etrafında sosyal hayatın gerekli müesseselerini inşâ etmişlerdir. Câminin çevresinde medrese, aşhâne/imâret, tâbhâne/misafirhâne, çeşme, sebil, çarşı, dârüşşifa, kütüphane, mektep, hamam, muvakkithâne, türbe ve buna benzer yapılar binâ edilirdi. Bu açıdan bakıldığında, Şehzâde Mehmet Külliyesi o günkü külliyelerin en büyüklerinden biri idi.

Süleymaniye Külliyesi'nin bânisi Kanunî, kendi külliyesinden evvel yukarıda bahsedildiği üzere oğlu adına önce türbenin yapılmasını, yanına da câmi, imâret, medrese ve tabhânenin inşasını emretmiştir. Vakfiyeler tarihsiz olması hasebiyle, Külliye inşaatının bütününün bitiş tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak, Hammer inşaatın beş sene sürdüğünden bahsetmektedir (trs :7).Şehzâde Mehmet, 9 Şaban 950/7 Kasım 1543'te vefat ettiğine göre muhtemelen câmi de 1548'de tamamlanmıştır.

Şehzâde Mehmet Vakfiyesi, bize Külliye'nin fizikî özellikleri hakkında bilgi verirken onun hizmet sahalarını da açıklar.Külliye'de görev alacak kişiler ile buradan yararlanacakların nitelikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Vakfiyede, İmâret'te pişirilecek yemeklere ve onların içeriklerine varana kadar bilgi verilir. Ayrıca vakfın ekonomik işleyişinden de ayrıntılı bir şekilde bahsedilir. Şimdi Külliye'nin bölümleri sırayla incelenmeye çalışılacaktır.

2.2.1. Câmi

1548'de tamamlanan Câmi kare planlıdır; iki minare ile bir açık biri kapalı iki kare bölümden oluşmaktadır. On altı kubbelidir; şadırvan avlusu üç eşit açıklıktadır. Dört fil ayağına oturan ana kubbe, dört yönde yarım kubbelerle desteklenmiştir (Kuran, 1988a:198). Câmi içerisindeki ahşap malzemelerde kullanılan işçilik klasik Osmanlı sanatını yansıtmaktadır (Orman,2010:484).

İstanbul'da 1613 ve 1633 yıllarında çıkan yangınlarda Külliye zarar görmüş; IV. Murad'ın emriyle yeniden yaptırılmıştır. 1718 ve 1782 yangınlarında ise ahşap kısmın tamamı yanmıştır (Orman, 2010:484). 1273/1856-1857 tarihinde Câmi'yle birlikte İmâret, Türbe ve vakıf odası tamir edilmiştir(BOA, A.AMD. 74.81). 16 Zilhicce 1275/17 Temmuz 1859 tarihli bir belgeye göre Câmi'nin minâresi, türbe ve İmâret'in tamiri yapılmıştır(HAT. 1502.67). 1280/1863 tarihinde Câmi'nin tümünden tamire ihtiyaç duyduğu görülmektedir. 1312/1897'de kubbe kurşunları yenilenen yapı(BOA, İ.DH. 518.35276), 1901'de yeniden tamir edilmiştir (BOA, BEO. 2390.17915). 1325/1907'de Câmi'nin tekrar tamiri için irade-i seniyye çıkarılmıştır (BOA, BEO. 3132.233888).

2.2.1.1. Câmi Görevlileri

Vakfiye'ye göre tecvid bilen, takva sahibi bir hatip Cuma ve Bayram namazlarını kıldırarak ve halka nasihat etmekle yükümlüdür (VGMA,1392:88). Câmi'ye tecvidi iyi bilen, kırâat ilmine vâkıf, kalbi saf ve güzel ahlak sahibi kişilerden seçilecek iki imam atanmıştır (VGMA,1392:89-90). Müezzinlerde aranan en önemli nitelik ise ses güzelliğidir. Bunlar sekiz kişidir; dörderli gruplar halinde her gün nöbet usûlüyle görev yapacaklardır. Cuma günü de sekizi birden müezzin mahfilinde hazır bulunacaktır. Öte yandan müezzinlere ezan vaktini bildirmek üzere, zaman ilmine vâkıf, namazını aksatmayan ve hizmet hususunda titiz bir saatçi tayin edilmiştir (VGMA,1392:106-107).

Vakfiye şartları doğrultusunda, Cuma günleri on hâfız mahfilde Kur'ân okuyacak, bunlardan biri sermahfil olacaktır. Vâkıf, sermahfilin garazkâr hareket etmemesini, ne olursa olsun adâletten ayrılmasını tavsiye etmektedir (VGMA,1392:90-91). Câmi'de Cuma günleri mûsikîye aşinâ, güzel sesli, sâlih bir na'thân,Kur'ân tilâvetinin akabinde Hz. Muhammed'i (sav) öven bir na't-işerîf okumakla görevlendirilmiştir (VGMA, 1392:91). Bunun ardından hitâbeti iyi, marifet sahibi bir mu'arrif, vâkıf Şehzâde Mehmet ile babası Sultan Süleyman'ın ruhları ve Müslümanların yakarılarının kabulü için dua edecektir (VGMA,1392:94-95).

Câmi'de doksan kişiye ulaşan üç grup hâfızın görevi, mihrap önünde yavaş ve güzel bir ses ile tecvidli Kur'ân okumaktır (VGMA,1392:95-96). Birinci grup, sabah namazından sonra; ikinci grup, öğle namazından sonra hatim yapacak,özellikle bundan doğan sevabı peygamberlerin ruhlarına hediye edeceklerdir. Üçüncü grup ise ikindi namazından sonra evliyâ ve asfiyânın ruhları için hatim indireceklerdir. Her bir gruba başkanlık edecek kişi, yeteneği itibariyle diğerlerinden üstün olmalıdır. Başkanlar, hatimleri başlatacak ve sonunda dua edeceklerdir (VGMA,1392:96-98). Hitâbeti güçlü ve iş yapabilen üç mu'arrif de yukarıda sözü edilen cüz'lerin dağıtımını üstleneceklerdir. Böylece Câmi'de günde üç defa hatim bitirilecektir (VGMA,1392:98-99).

Câmi'de haramdan hatta şüpheli şeylerden kaçınan dindar beş kişi, sabah namazının edasından sonra Enâm Sûresi'ni okuyacaklardır. Okuyuşların ve duaların makbul olması için okuyucuların safiyetine ve temiz niyetine vakfiyede özellikle vurgu yapılmıştır (VGMA, 1392:100-101). Ayrıca sesi güzel iki hafızdan biri sabah namazından sonra Yasin Sûresi'ni bir diğeri de ikindi namazından sonra Neb'e Sûresi'ni okumakla yükümlüdür (VGMA, 1392:102). Takva ve zühd sahibi yirmi kişiden her biri, öğle namazından sonra 3.500 Kelîme-i Tevhîd'i çekecektir. Böylece toplamda 70.000 Kelîme-i Tevhîd okunmaktadır. Vakfiyede şuna özellikle dikkat çekilmiştir: Tevhîdhânlar, işini yaparken dünya kelâmı adına bir söz konuşmayacaklardır. Okumalardan ortaya çıkan sevap, vâkıf Şehzâde Mehmet'in ruhuna hediye edilecektir. Yirmi kişinin en sâlihi ve dürüstü, gruba başkanlık edecek, görevi gereği, vazifesini ihmâl edenleri mütevellîye bildirecektir (VGMA,1392:102-104).

Câmi'ye bir başka on kişilik okuyucu grubu; sâlih, zâhid, âbid, iffetli ve takvalı kişilerden seçilecektir. Bunlar, öğle namazından sonra Câmi'de Hz. Muhammed (sav) ruhu için, her bir kişi bin kere olmak üzere salâvât okuyacaklardır.İçlerinden en kabiliyetlisi başkan olacaktır; başkanın görevi diğerlerini

takip etmek, hizmetini yerine getirmeyenleri uyarmak; ikazlarını dikkate almayanları da mütevellîye bildirmektir (VGMA,1392:104-106).

Yukarıda nitelikleri ve görevleri açıklanan tüm bireylerin takibini sözünde yalan bulunmayan, emin ve işinin eri "noktacı" yapacaktır. Bu kişi, vazife yapanların tümünü izleyecek; işe gelmeyenlerin isimlerinin önüne nokta koyacak ve mütevellîye bilgi verecektir. İhmalkârların ücretlerinin kesilmesine dikkat edecektir. Noktacı, asla birine kin gütmeyecek, garazla hareket etmeyecektir (VGMA,1392:108-109).

Müslümanların daha nezih bir ortamda ibâdetlerini yerine getirmeleri maksadıyla, sâlih, mütedeyyin ve işinden iyi anlayan birbuhurcu tarafından Câmî'nin güzel kokması sağlanacaktır. Buhurcu, ihtiyaç oldukça buhur yakacak; karşılığında altı akçe alacaktır. Buhûrla ilgili gereken malzemeyi temin etmesi amacıyla da günlüğüne dört akçe ilave edilecektir (VGMA,1392:114-115).

Câmî'deki mushafları zarardan korumak için sâlih, güvenilir ve anlayışlı bir hâfız-ı mesâhif tayin edilmiştir. Bu kişi, Câmî'de halkı gözetleyecek, Kur'ân'a karşı yapılan saygısızlığı önleyecek ve Kur'ânlarınevlere götürülmesini engelleyecektir (VGMA,1392:115). Câminin kapı perdelerini, temizliğe düşkün bir perdedâr/perdeci temizleyecektir. Onları korumak ve zamanında bağlayıp açmak da perdecinin görevidir (VGMA, 1392:115-116).

Câmî'nin aydınlatılma işini sâlih ve iffetli dört çerâğcı/kandilci üstlenecektir. Bunların vazifesi; Câmî'nin mumlarını ve kandillerini zamanında yakmak ve söndürmek; kandillerin yağlarını koymak ve ihtiyaç oldukça da pazardan kandil satın almaktır (VGMA,1392:111-112). Nitekim, mübarek gecelerde kullanılmak üzere yıllık iki yüz akçelik balmumu alınacaktır (VGMA, 1392:126).

Câmî'ye bedenî gücü sağlam, emaneti muhafaza eden, cismen ve ruhen temiz altı kişi kayyim atanmıştır. Bunlar kendi aralarında üçer kişilik ekip halinde, her biri bir gün olmak üzere dönerli çalışacaklardır. Sabah namazında Câmî'yi açacak; yatsı namazı tamamlanuncaya kadar beklerken, Câmî'nin içini ve dışını süpürecek, halıları ve hasırları kaldırarak biriken tozları alacaklardır. Ayrıca ihtiyaç halinde pazardan hasır temin edeceklerdir (VGMA,1392:112-113).

2.2.2. Medrese

İnşâ kitabesine göre 953/1546 yılında tamamlanmıştır. Yirmi hücreli Medrese'nin süslemeleri Câmî ile benzerlik arz etmektedir. Cumhuriyet döneminde kız yurduna dönüştürülen yapı şimdilerde lokanta olarak kullanılmaktadır (Orman 2010:484).

2.2.2.1. Medrese'nin Tamiri

Belgelerde, Şehzâde Külliyesi binaları içerisinde tamirinden en fazla bahsedilen yer Câmîdir. Muhtemelen Câmî onarılrken Külliye'nin diğer parçalarının da ihtiyaç görülen mahalleri elden geçiriliyordu. Bu bağlamda, 24 Cemaziyelahir 1284/23 Ekim 1867 tarihli belgede sadrazam, saraya bir yazı sunmuş; Medrese'nin bazı kısımlarının harap olduğunu bildirmiştir (BOA, İ.DH. 568.39543).

2.2.2.2. Medrese'nin İşleyişi ve Görevlileri

Vakfiyesine göre Medrese, o dönemin en üst öğretim kurumusaılan Sahn-ı Semân seviyesindedir. Medrese'de verilen derslerle ilgili vakfiyede açık bir hüküm yoktur. Fakat müderrisin nitelikleri incelendiğinde, hem aklî hem naklî ilimlerin okutulduğu anlaşılmaktadır (VGMA,1392:31, 36). Müderris, hem usûl hem de fûrû'ya² vâkıf, öğrencilere kendini dinletebilecek düzeyde mahir kişilerden seçilmektedir (VGMA,1392:73).

Öte yandan, Medrese'ye vakfedilen kitapların isimlerinden ve ait oldukları ilim dalından, medresede okutulan derslerle ilgili açıklayıcı bilgilere ulaşabiliriz. Burada bir fikir vermesi için belli başlı kitapları kaydetmekle yetineceğiz. Tefsirden, Zemahşerî'nin (v. 538/1144) Keşşâfı, haşiyeleri ve şerhleri; Hadisten Müslim'in (v. 261/875) Sahîhi ve şerhleri, Ferrâ el-Begavî (v. 516/1122)'nin Mesâbihi, İbnü'l-Esir'in (v. 606/1210) Câmî'ü'l-Usûlü, Buharî'nin Kirmânî (v. 786/1384) şerhi; Usûl'den Sadrüşşerî'nin Hanefî fıkıh usûlüne dair Tenkîhu'l-Usûl adlı eserine Teftâzânî'nin (ö. 792/1390) yazdığı Telvîh adlı haşiyeye ve haşiyenin haşiyeleri; İbn-i Melek'in (v. 821/1418'den sonra) Şerhü'l-Menârî'l-Envârî³; 'Adud'un (v. 756/1355) şerhleri ve haşiyeleri (Görgün, 2000:410-414); Furû'attan İbn-i Rüşd'ün (v. 595/1198) Bidâyesi, Kudûrî (428/1037)⁴, Sadrüşşerî'a, Kifâye, İnâye, İhtiyâr; Serahsî'nin Mebsût'u, Molla Hüsrev'in Dürer ve Gurer'i, Kadîhân; Kelamdan Adudüddîn İcî'nin Mevâkıfı'na Cürcânî'nin yaptığı Şerh, Teftâzânî'nin Makâsıd Şerhi, Nasîruddîn Tusî'nin Şerh-i Tecrîdleri ve hâşiyeleri, Beyzâvî'nin Tevâlisî ve şerhleri; Teftâzânî'nin Şerhü'l-Akâidi; Me'ânî ve Belâğât ilminden Miftâh ve şerhleri, Teftâzânî'nin Mutavveli (VGMA,1392:216-225).

² "Usûl", bir ilmin ilk bilinmesi gereken kaideleridir; fûrû' ise bir ilmin dalları, parçaları veya tefarruâtıdır (Kamûs-ı Türkî, 2009: 124, 990)

³ Menârü'l-Envâr, Nesefî'nin (v.687/1289) Fıkıh usûlüne dair bir eseridir.

⁴ Hudutnâme'de kitap ismi açıkça zikredilmemektedir; ancak buradaki başlıktan hareketle bunun Kudurî'nin Fıkıh alanındaki "el-Muhtasar" adlı eseri olduğu ifade edilebilir (Kallek, 2002:321-322).

Müdürrislerin yevmiyesi elli akçedir.Vakfiye'ye göre, derslere yardım edecek, dersleri tekrar ettirebilme, öğrencilerin sorularına tatminkâr cevap verebilme yeteneğine sahip "mu'îd"denilen itikadî sağlam ve nefsi arzularından sıyrılmış birisinin müdürris yardımcısı olması talep edilmektedir (VGMA,1392:74).

Medrese on altı odalıdır ve her odada bir öğrenci kalmaktadır. Vâkıfın şartı, Medrese'ye yetenekli, hızlı öğrenebilen ve konulara derinlemesine nüfûz edebilen öğrencilerin alınmasıdır. Talebinin her türlü ihtiyaçları Külliye içerisinde karşılanmasına mukabil, günlük iki akçe de vakıftan kendilerine burs verilecektir (VGMA,1392:74). Burayagörevlerindenitiz iki akçe yevmiye ile bir bevvâb ve bir kennâs tayin edilmiştir(VGMA,1392:75).

2.2.3. Mektep

Mektepte İstanbul'un Fildamı Mahallesi'nde ikâmet eden yetim veya yetim olmayan Müslüman çocuklar ders görecektir.Vakfiye'ye göre burada,okuma-yazma öğretilmektedir. Öncelikle de Kur'ân okuyabilme becerisi geliştirilmektedir. Bunun yanında Arapça, İslam dininin temel rükünleri, çeşitli hat yazıları ve medreselerde okutulan kitapların özetleri ders verilmektedir (VGMA,1392:192-193).

6 Zilkâde 1275/7 Haziran 1859 tarihli bir tezkireye göre, Fatih Rüşdiyesi talebi karşılayamadığından; Şehzâde Mektebi Dershânesi'nin yanına bir teneffüs odası bina edilerekMektep,"Rüşdiye" yapılmak istenmiştir(BOA, A. MKT. MHM. 158). Buna karşın, 1900'lü yıllar başında burası, "İbtidâi Mekteb" konumundadır(BOA, MF. MKT. 934.80).1906'da ise sadece kızlara tahsis edilmiştir.Nitekim, mektepöğrencilerinden Bahriye Hanım kuş palazı/difteri hastalığından bir hafta boyuncaacı çekmesi nedeniyle, Mekâtib-i İbtidâiyye İdâresi, Mekteb'in temizlenmesi ve ilaçlanması için Sehremâneti'ne yazı yazmıştır (BOA, MF.MKT. 938.49).

1307/1889 tarihli bir yangında Şehzâde Mehmet Mekteb'i hasar görünce tamir edilmiştir(BOA, İ.ŞD. 97.5763). 1322/1906'da iseyapının çatısı sürekli aktığından eğitim aksamaktadır. Bu nedenle tamiri istenmiştir(BOA, MF. MKT. 934.80).

2.2.3.1. Mekteb'in İşleyişi ve Görevlileri

Mektep'te muallim ve onun yardımcısı halife görev yapmaktadır. Vâkıf; dürüstlüğüyle tanınan, iyi ders verebilen, öğrendiklerini hayatında uygulayan bir kişinin muallim olmasını şart koşturmuştur. Muallim, öğrencileri ilmî bir seviyeye ulaştıracak; halife de derslere katkı sağlayıp öğrencileriterbiye edecektir.(VGMA,1392:193-194).

Mektep öğrencileri, yemeğini vakfiye şartları gereğince İmâret'ten almakta iken, sonraları Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti'nce Ramazan ayında aşçıbaşına öğrencilere yemek vermemesi emredilmiştir. Bunun üzerine Maarif Nezâreti de söz konusu uygulamanın vakfiye ilkelerine ters olduğunu 31 Teşrin Evvel 1321/13 Kasım 1905 tarihinde Evkâf Nezâreti'ne bildirerek uygulamadan geri dönülmesini istemiştir. Ayrıca, ahlâkî açıdan böyle bir hareketin Ramazan ayına denk getirilmesi oldukça garipsenmiştir (BOA, MF.MKT. 896.6).

2.2.4. Kütüphâne

Vakfiyesine göre, Kütüphâne'yehadis, usûl, fûrû', kelâm, me'ânî, lügat, nücûm, sarf ve mantık ilim dallarına ait yüz yirmi dört cilt kitap vakfedilmiştir. Sonraki belgeler, kitapların Câmî içerisinde bir kitaplıkta muhafaza edildiğini göstermektedir(VGMA,1392:215; BOA, MF. MKT. 872.71).

2.2.4.1. Kütüphâne'nin İşleyişi ve Görevlileri

Vakfiye'ye göre, hâfız-ı kütüblük/kütüphâne memurluğu müdürrislere bırakılmıştır. Bunlarınvazifesi kitapları daima tozdan korumak ve muhafaza etmektir. Müdürris azledildiğinde, yeni gelen müdürrise kitapların sayımını yaparak teslim edecektir. Yeni müdürrisin görev yerine intikali gecikirse kitaplar, mütevellîye verilecektir (VGMA,1392:227-228). Eğer kitaplardan biri, mütevellî yanında zâyi olursa,kitabın bedeliondan alınacaktır. Diğer taraftan herhangi biri, kitapları çalmaya kalkar veya onlara zarar verirse ondan verdiği zararı ödemesi istenecektir.Vâkıf, mütevellînin kitaplar hususunda bir kusuru olması halinde ona beddua etmekte ve onun Cehennem'e girmesini dilemektedir (VGMA,1392:228).

25 Zilkâde 1218/7 Mart 1804 tarihli belgeye göre,hâfız-ı kütüb İsmail Efendi'ninvefatıyla Kütüphâne atıl duruma gelmiştir. Mütevellî, durumu Darüssaâde Nâzirliği'na bildirmesi üzerine Haremeyn-i Şerifeyn müfettişi Mehmet Ataullah Efendi ile görevliler Câmî'ye gelmiş; kâim-i makâm-ı mütevellî ve vakıf çalışanlarıönünde kitapların sayımları yapılmıştır. Öğrencilerin kitaplardan istifadesi için de bir memuruntayini kararlaştırılmıştır(VGMA, 779:323-325.262).Sayımdakitaplar, üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur.Sayım sonucu,"Şehzâde Mehmet"mühürlüler doksan bir; Şehzâde Câmîi muvakkiti Hüsâm bin Şükrullah'ın vakfı mühürlüleryirmi dört çıkmıştır. Ayrıca bunun oğlunun mührüyle mühürlü bir kitap ve mühürsüz on dokuz kitap tasnif edilmiştir. Toplamda kitapların sayısı yüz otuz beştir. Ancak,vakfiye ile bahsedilen sayım defterini karşılaştırdığımızda Kanunî tarafından vakfedilen yüz yirmi dört cilt kitaptan

otuz üç tanesinin kaybolduğu görülmektedir⁵(VGMA, 779:323-325.262).Diğer taraftan 1914'te Medresetü'l-Mütehassisin'e 1918'de de Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınan bu kitaplar, yüz yirmi bir adet sayılmıştır(Kut-Bayraktar, 1984: 47).

Kitaplar, dışarı ödünç verilmemektedirHüsam bin Şükrullah Efendi tarafından Câmî'ye vakfedilen kitaplar adına,kendivakfından,buradaki hâfız-ı kütübün maaşı ödenmektedir(BOA, İE.EV. 1176).

2.2.5. İmâret

İmâretler, fakirlere ve medrese öğrencilerine yemek dağıtmak maksadıyla kurulmuşlardır (Ertuğ, 2000:219-220). Vakfiyesine göre Şehzade Mehmet İmâreti, şu parçalardan oluşmaktadır: Kiler, yemekhâne/me'kel, mutfak/matbah, mahbez/ekmek fırını, ambar, ahır, kenif/hela ve bir odunluk (VGMA, 1392:37). İmâret, müstakil avlu çevresine yerleştirilen altışar kubbeli yemekhâne ve mutfak bölümleriyle depolardan oluşmaktadır. Yapıda Latince kitâbeli büyük bir lahit devşirme kullanılmıştır. Günümüzde bakımsız haldedir (Orman,2010:484)

1274/1857-1858 tarihinde suyollarıyla İmâret'in tamiri talep edilmiştir(BOA, A. AMD. 84.83). 1314/1896'da tamiri kararlaştırılan yapı(BOA, ŞD. 140.2)1320/1902'de yeniden tamirât geçirmiştir (BOA, İ.EV. 31.45). Şehzâde Mehmet İmâreti, 20. yüzyıl başlarına değin faaliyetini bir şekilde sürdürmüştür. Nitekim 1900'lü yıllarda Tabhâne'de iskân edilen fakir âmâlara sabah, akşam İmâret'ten yemek verilmekteydi (Abdülaziz Bey, 2002: 320).

2.2.5.1. İmâret Görevlileri

Vakfiye şartları gereğince, İmâret'in en üst düzey yöneticileri şeyhler; güler yüzlü, lütufkâr, emaneti koruyan dürüst ve sâlih kişilerden seçilecektir. Şeyh, mübârek veya diğer gecelerde yemek dağıtımına bakacak, görevlilerin uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlayacaktır. Yemeğin ölçüsünü kontrol edecek; bir kusur hâlinde aşçıları uyaracak, ikazlarının ciddiye alınmadığı durumlarda da mütevellîyi bilgilendirecektir. Misafirleri güzel yüzle karşılayacak; onlara tatlı dille hitap edecek; makamlarına bakmaksızın ikramlar yapacaklardır. Herkesin ihtiyacına göre yemek çıkartacak, sunumların zarif ve temiz olmasına özen gösterecektir. Bunun da ötesinde konukların hayvanlarının yemlenmesini de temin edecektir. Misafirlerin üç gün boyunca ücretsiz en iyi şekilde ağırlandmaları onun vazifesinin esası olacaktır (VGMA,1392:128-131).

İmâret'in en önemli elemanlarından bir diğeri, satın alma memuru, vekilharçtır. Bu kişi de aranan nitelik zekilik ve hesap bilirliklidir. Alım yaparken dönemin narhfiyatları dikkate alınacaktır. Vekilharç; pirinç, yağ, bal ve benzer ürünleri Sultânî Çarşısı'ndan alacak; buna karşın her zaman aynı esnaftan alış veriş yapmayacak; alım yaptığı kişileri sürekli değiştirecektir. Bir de alım esnasında esnafla münakaşaya girmeyecek; hem vakfın hem de esnafın çıkarlarını gözeticektir (VGMA,1392:77-78). Alışverişe çıktığında mutlaka katiple gidecek, yaptığı tüm alımları ve ödemeleri kâtip kayıt altına alacaktır (VGMA,1392:78).

İmâret'te yemek pişirmekte görevli altı aşçıda aranan nitelik için kullanılan "temizin temizi" ifâdesi oldukça ilginçtir.Aşçılar, yemekleri en iyi şekilde pişirecek; yemeğin kıvamını ve tadını tutturacaklardır. Vekilharçla hangi yemeğin yapılması konusunda veya malzeme noktasında münakaşaya girmeyeceklerdir (VGMA,1392:135-136).

Mümin, salih oldukça temiz altı ekmekçi İmâret'te nöbetleşe ekmek pişireceklerdir. Unun, ekmek yapımına hazırlanması gendüm-kübler/buğday dövücüleri tarafından sağlanacaktır. Herhangi bir gecikmeye fırsat vermemek üzere bunların, güçlü ve eli çabuk şahıslardan seçildiği görülmektedir. Pirincin temizlenmesi ve pişirilecek kıvama getirilmesi için de dört münekkî-i pirinç/pirinç ayıklayıcısı görevlendirilmiştir (VGMA,1392:136-138).

İmâret'te güçlü dört salih kişi ferrâşlık/süpürücülük yapacaktır (VGMA 1392:113). Temizlik işini üstlenecek iki kennâs ise işe heveskâr ve pislikten iğrenmeyen bir kişiliğe sahip olmalıdır. Zira, her gün mutfağın ve yemekhânenin içini, dışını ve helâlarını temizleyeceklerdir (VGMA, 1392:131-132).İmâret'teki insanların su ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik de tavırları düzgün ve temiz iki ibrikçi tayin edilmiştir. Bunlar, insanların hem abdest hem taharet ihtiyaçlarına matuf, depoları su ile dolduracak ve gerektiğinde mütevellînin izniyle ibrik satın alacaklardır (VGMA,1392:132).

Sâlih, kuvvetli ve uzuvları eksiksiz olan kilercinin görevi oldukça fazladır. Şöyle ki, kilere giren ve çıkan tüm malzemeyi kâtime yazdıracak, un ve buğday ambarlarının temiz kalmasını sağlayacak, hububâtı her türlü zarara karşı koruyacak ve aşçılara ölçüsünce malzeme verecektir (VGMA,1392:132-133). Misafirlere yemeklerin düzgün bir şekilde dağıtımını sağlayan dört nakîbden/şeyhin yardımcısından ikisi, ekmeklerin eşit bir şekilde dağıtımına nezâret edecek, diğer ikisi de yemeklerin haksızlığa sebebiyet vermeden fukarâya paylaştırılmasını gözetleyecektir (VGMA,1392:134).

Bedeni kuvvetli iki bevvâb/kapıcı içeri girip çıkanı kontrol edecek ve kavga çıkaranları İmâret'ten uzaklaştıracaklardır; bir nevi muhafızlık yapacaklardır (VGMA,1392:137).Yapının tamirinde lazım olacak gerekli araçlar bir ambarda tutulacaktır. Ambarcının görevi ihtiyaç anında, ölçüsünce hesapla aracı vermek,

⁵ Şehzâde Mehmet mührüne Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Şehzâde Mehmet Koleksiyonu'ndan ayrı, diğer koleksiyonlarda da rastlanmaktadır. Dolayısıyla kaybolan kitaplar bunlar olabilir (Kut-Bayraktar, 1984: 47).

tamirât bittikten sonra da yine hesapla aracı teslim almak, eşyanın kaybolmamasına veya zarar görmemesine özen göstermektir (VGMA,1392:138-139).

Ambardan fırına ve mutfağa odun taşıma işi, bir hîme-keş/odun taşıyıcı tarafından yapılacaktır (VGMA,1392:139). Ekmekçiye odun yarma ve verme işini de hîzüm-şikenler/odun yarıcılar yerine getirecektir. Odun yarma işine ekmekçilerin çırakları da yardım edecektir (VGMA,1392:140).

İmâret'in en önemli kalemlerinden biri sayılan etin alınması ve taşınması için bir hammâl-güşet/ taşıyıcı tayin edilmiştir. Görevi icabı her gün mutfağa gelecek; eti -iki yüz altmış okkadır (333 kg)- kasaptan alacak kendi bineği ile mutfağa götürecektir ya aşçıbaşına ya da imâret şeyhine teslim edecektir. İmâret'te etin ağırlığı gözden geçirilerek fazla gelmişse iâde edilecek; noksan olursa da kasaptan tamamlanacaktır (VGMA,1392:140-141).

İmâret'te kapları yıkama vazifesi; mümin, dindar, temizliğe düşkün iki kâse-şûy/tabak yıkayıcıya bırakılmıştır. Aynı kişiler yıkadıkları kapları kurulayacak, dolaba kaldıracak ve muhafaza altına alacak ve kâse-keş/tabak taşıyıcılara tabakları sayılı vereceklerdir (VGMA,1392:141-142). İffetli ve dindarlardan seçilen dört kâse-keş ise, tabak yıkayıcılardan aldıkları tabakları sayarak nakıblere uzatacak veya gerektiğinde bunları taşıyacaklardır (VGMA,1392:143).

İmâret'e gelen konukların hayvanlarına bakmak ve korumak için iki gözü açık mümin vazifelendirilmiştir. Bunlar gelen gideni gözetleyecek, ahırın kapısını akşam namazından sonra kilitleyecek ve hiç kimsenin malının kaybolmamasına hayli dikkat edeceklerdir (VGMA,1392:143-144).

2.2.5.2. İmâret'in İşleyişi

İmâret, ister zengin ister fakir olsun veya kişi her nereden gelirse gelsin herkese açık olacaktır (VGMA,1392:38). Misafirler, üç gün boyunca ücretsiz ağırlanacak; hayvanları da varsa yemlenecektir (VGMA,1392:131).

Vakfiye şartları gereğince, İmâret'te her gün yirmi beş kile -her kile⁶ yirmi okka- (640.5 kg) sâfi undan ekmek ve iki yüz altmış okka (333 kg) koyun etinden yahni pişirilecektir. Sabahleyin yedi kile (90 kg)⁷ pirinçten -her kile on okka gelecek şekilde- çorba; akşam da altı kile (154kg) en iyi buğdaydan -her kile yirmiokka- çorba hazırlanacaktır. Sabahleyin gün doğduktan sonra pirinç çorbası, akşam ikindinin evvel vaktinde de buğday çorbası dağıtılacaktır (VGMA,1392:151-152,160).

Vâkıf, aş için gerekli buğdayın ve ekmek ununun vakıf tarlalarından çıkan ürünle karşılanmasını özellikle istemektedir. İmâret yemeklerinde kullanılan et, her zaman aynı yerden alınmamakta; en iyisi nerede ve kimde ise ondan temin edilme yoluna gidilmektedir (VGMA,1392:151-152).

Bayram günlerinde Cuma, Regâib ve Berât geceleri ile Ramazan ayının her gecesinde İmâret'te dâne, zerde ve zîrbâ yemekleri hazırlanacaktır. Dâne ve zerde yemeklerine katılan pirinç miktarı bir müddür (512 kg)⁸ (VGMA 1392:153). Mevlidin icrâ edildiği Rebiülevvel ayının on ikinci gecesi dâne ve zerdenin yanı sıra bir de zîrbâ pişirilecektir. O gece hatiplerden, imamlardan veya hafızlardan güzel sesli birisi mevlit okuyacak, ardından toplanmış cemaate yemek ikramı yapılacaktır (VGMA,1392:153-154).

İmâret'e gelen misafirler için her yıl on sekiz müd pirinç (9.223 kg) tüketilecektir. Bahsedilen dâne ve zerde için sarf edilecek yağ miktarı 7.000 okkadır (8.967 kg). Zerde ve zîrbâ için her yıl 4.900 okka (6.276 kg) rengi ve tadı güzel balın ve 4.700 dirhem⁹ (15 kg) za'ferânın kullanılması şart koşulmuştur (VGMA,1392:154-155).

İmâret'te pişen tüm yemekler için harcanacak tuz, on üç müddür (6.661 kg). Her gün İstanbul kilesi ölçüsünde bir kile (25 kg) kolay pişen nohut alınacaktır. İmâret'e malzeme alınırken İstanbul'un en iyi ürünleri tercih edilecektir. Yemeklere mevsimine ve duruma göre kabak, üzüm, ıspanak, yoğurt, havuç, maydanoz, kimyon, soğan, biber, sakız, nane ve karabiber eklenecektir. Bu malzeme için yapılan tahsisat 7.000 akçedir. Ayrıca misafirlere verilecek ziyafet için reçel ve turşuya yıllık 20.000 akçe ödenecektir (VGMA,1392:156-157).

Misafir sayısı beklenenin üzerine çıkınca, her gün kullanılan etten başka etli yahni pişirilecek ve bu sürekli sıcak tutulacaktır. Misafirlerin konaklaması esnasında ikramda ve ağırlamada azamî hassasiyet gösterilecektir (VGMA,1392:161). Eğer etten artarsa, yarısı pirinç yarısı da buğday aşına katılacak; ancak et çiğ iken doksan dirhemlik (288 gr) parçalara ayrılacaktır. Bunların her biri, bir tas aş ve iki ekmek ile iki fakire verilecektir (VGMA,1392:162).

Aynı şekilde hamur da baştan yüz dirhemlik (320 gr) parçalara ayrılacaktır. Câmi ve İmâret görevlilerine, vazife yaparken iki fakire verilmesi öngörülen bir tas aş, bir parça et ve iki ekmek verilecektir.

⁶ Kile zamana ve bölgesine göre değişen bir ölçü birimidir. Kilenin buradaki oranı yirmi okka olup, 25.620 gr'a karşılık gelmektedir (VGMA,1392:151). Bir okka 1.281 gr'dır (Pakalın, 1983-II: 723).

⁷ Vakfiye'ye göre kile, on okka yani 12,8 kg etmektedir.

⁸ Müd, bölgesine göre değişen ölçüde kullanılan bir tür tartıdır. Kütahya'da bir müd yirmi İstanbul kilesi; Diyarbakır'da ise on altı İstanbul kilesidir. İstanbul kilesinin de oranları değişebilmektedir. Nitekim yukarıda da bahsedildiği üzere bir okka bazen on bazen de yirmi kile ölçüsündedir (Pakalın, 1983-II:597). Biz, yukarıdaki hesaplamada bir müddü yirmi İstanbul kilesinden hesap ettik.

⁹ Bir dirhem 3,2 gramdan hesaplandı (Pakalın, 1983-I: 454).

Vakfın tüm personeli bundan faydalanacaktır. Vakıf bütçesi müsâit olduğu sürece bahsedilen uygulama terk edilmeyecektir. Böylece çalışanların işe ihtiyaçlarının giderildiği görülmektedir (VGMA,1392:162-163).

2.2.5.3. İmâret'in Giderleri

İmâret mutfağı, fırını ve Tabhâne odaları için talep edilen odun miktarı 2.900 çekidir (11.600 kantar=654 ton).¹⁰ Câmî ve İmâret kandillerine konan zeytinyağı yıllık 4.000 akçedir. Mutfak ve tabhânelerdeki çerâğ yağı için her sene 1.000 akçe sarf edilmektedir (VGMA,1392:158).

İmâret'e ve Tabhâne'ye taşınacak odun için yıllık 4.000 akçe tahsis edilmiştir. Her yıl 1.000 akçe ile bakır kaplar kalaylanacaktır; İmâret'in diğer masrafları için 3.000 akçe verilecektir. Bayramlarda, Ramazanda ve mübarek kandillerde yapılacak temizlik için ayrılan miktâr ise yıllık 3.000 akçedir. Bu ödemelerde, akçenin tam ve eksiksiz olmasına dikkat çekilmektedir (VGMA,1392:159). Hem İmâret hem de diğer kurumların ihtiyacı; seccâde, kilim, halı ve misafirler için de zilü cinsi kilim, döşek, sofrâ bezleriyle sofralar vakfın gelirleriyle alınacaktır (VGMA,1392:160).

2.2.6. Tabhâne

Vakfiye'ye göre Tabhâne sekiz odalıdır ve misafirlerin kalması için inşâ edilmiştir. (VGMA,1392:37, 157). Yapı, kubbeli dört bölümden oluşan simetrik iki tabhâne ile bunlara bitişik sekiz kubbeyle örtülü dikdörtgen planlı bir ahırdan meydana gelmektedir (Orman, 2010: 484). Mekke ve Medine'den gelen misafirler için ayrıca müstakil bir oda yaptırılmıştır (VGMA,1392:37). Tabhâne'ye 1900'lü yıllarda fakir, kimsesiz âmâlar misafir olmuştur. O dönemde "tabhâne" adı da halk dilinde değişime uğrayarak "tavukhanı" halini almıştır (Ergin, 1939: 23). Bir süre sonra burası Vefa Lisesi'nin laboratuvarı olmuştur. Günümüzde ise bakımsız durumdadır (Orman, 2010:484).

Şehzâde Mehmet Külliyesi'yle ilgili incelemiş olduğumuz tamirât belgelerinde "Tabhâne"nin ismine sadece bir belgede rastlayabildik, o da şudur: 18 Recep 1276/10 Şubat 1860 tarihinde Meclis-i Vâlâ'da 737 kuruşla tamir edileceği kararlaştırılmış ve karar Evkâf Nezâreti'ne bildirilmiştir (BOA, MVL. 836.72).

2.2.7. Türbe

Câmî avlusundaki Türbe sekiz köşeli bir plan üzerine oturtulmuştur (Öz, 1997:139). Şekilsel özellikleri bakımından, İran ve Orta Asya etkileri taşıyan yapının iç mekânı çini süslemelerle kaplıdır (Orman, 2010:484).¹¹ Giriş kapısının üzerindeki Farsça kitâbe şu şekildedir:

Şü'd bi-ilhâmi Hüdâ-yı lemyezel târîh-i o

Merkad-i Sultân Mehmed bâd Firdevs-ebed (Öz, 1997:139)

Türbe'yibenzerlerinden farklı kılan bir öğe ise şudur: Şehzâde Mehmet'in sandukası üzerine bir taht konulmuştur. Ayvansarayî, bunun bereket getirmesi için yerleştirildiğinden bahsetmektedir. Sandukanın sağında kardeşi Cihangir (v. 960/1553), solunda ise kızı Hümaşah Sultan medfûndur. Câmî avlusunda ayrıca Şehzâde Mahmut, Hatice Sultan, Fatma Sultan, İbrahim Paşa, Destarî Mustafa Paşa türbeleri bulunmaktadır (Öz, 1997:139-141; Ayvansarayî, 2001:54-56).

2.2.7.1. Türbe'nin İşleyişi ve Görevlileri

Türbedârın; sâlih, gülyüzlü, sıcakkanlı ve hoş tavırlı biri olması vakfiyede şart koşulmuştur. Türbe'de vâkıfın ruhuna Kur'ân okunması amacıyla otuz altı hâfız görevlendirilmiştir. Hâfızlar, Kur'ân'ı tane tane ve tecvîd üzere okuyan, huyları güzel, ibâdet etme neşvesiyle dolu, takva sahibi kişilerden seçilecektir. Sabahtan öğleye dört kişi, öğleden ikindiye dört kişi, ikindiden akşama dört kişi, akşamdan sabaha da dört kişi sürekli Türbe'de kalacaktır. Aralarında nöbetleşe okuma yapacaklardır; böylece üç gruba üç günde bir sıra gelecektir. Hâfızlar yerlerine vekâleten birisinin göndermeyeceklerdir; bu da işin ehil insanlarla yürütülmek istendiğinin bir göstergesidir. Okumaların tam bir samimiyet içerisinde gerçekleşmesi adına da, hâfızların okurken Allah'la sıkı bir irtibat kurlmaları talep edilmektedir. Türbe'de hâfızların dünya kelâmı konuşmaktan ve bir şey yiyip içmekten sakınmaları gerekmektedir (VGMA,1392:117-120).

Türbe'de hatim indirmekle görevli kıraati güzel ve tilâveti hoş otuz şahus vazifelenmiştir. Okuyucular, Sabah namazından sonra türbede toplanıp, yavaş yavaş mânâsına göre bir cüz Kur'ân tilâvet edeceklerdir. Öte yandan hatim esnasında dünya namına bir söz konuşmayacaklardır. Bunların yetenekçe en ileri geleni gruba başkanlık edecek; hatim duasını da yapacaktır. Ayrıca diğer yirmi dokuz kişinin atanmasında ve azlinde başkanın görüşü, mütevellî tarafından dikkate alınacaktır (VGMA,1392:120-121).

Câmî'de olduğu gibi Türbe'de de çalışanların takibini yapan bir noktacı vardır. Yukarıda bahsedildiği üzere özürsüz işe gelmeyenleri mütevellîye bildirmek ve bunların haksız yere ücret almalarını engellemek noktacının görevidir (VGMA,1392:122).

Türbe'deki sarıkcının günahsız ve bedeni temiz bir kişi olması şart kılınmıştır. O, Şehzâde Mehmet'in kümbeti üzerinde yer alan "İmâme-i 'Osmâniyyi'l-'Allâme"yi her gün yeniden saracak; gerektiğinde onaracaktır (VGMA,1392:122-123). Türbe'nin süpürülmesini yukarıda sözü edilen otuz altı hâfızdan birisi

¹⁰ Bir çeki, dört kantar; bir kantar da 44 okkadır. Bu da bölgelere göre değişiklik arz etmektedir (Şemseddin Sami, 2009:1085; Pakalın, 1983-I: 340, VGMA,1392:157) Bir okka 1.281 gr'dan, bir çeki 225,456 kg eder.

¹¹ Planı için bkz. (Kuran, 1988b:234).

üstlenecek;karşılığında vakıftan ayrıca iki akçe alacaktır. Bundan başka, hafızların hem içme hem de abdest suyunu taşıyacak; gece nöbete kalanların elbiselerini ve fenerlerini hazırlayacaktır (VGMA,1392:123).

Türbe'yi hoş kokularla ferahlandırma işini, içi-dışı bir,temiz niyetli buhurcu yapacaktır. Kur'ân'ın okunduğu zaman diliminde sabah ve akşam buhur yakmak bunun sorumluluğundadır. Buhur için gerekli malzeme de hesaba katılarak şahsa üç akçe ödeme yapılacaktır (VGMA,1392:125).

2.3.7.2. Türbe Giderleri

Türbe'nin temizlenmesinde ve aydınlatılmasında kullanılan süpürge, ibrik, yağ, kandil ve kumaş gibi malzemeler için yıllık 800 akçe verilmiştir (VGMA,1392:125). Türbe'deki her türlü malzeme, on yılda bir tahsis edilen 10.000 akçe ile değiştirilecektir. Çıkarılan eski malzeme satılacak; hâsıl olan gelir de fakirlere dağıtılacaktır (VGMA,1392:127).

2.2.8. Su Yolları

Külliyelere sular, genellikle yeni yapılan bir su yoluyla ya dabelini ödemek koşuluyla eski bir su yolundan getirilirdi (BOA, MVL. 441.55). Şehzâde Mehmet ile Nevşehirli İbrahim Paşa Külliyelerinin su ihtiyacı Süleymaniye Su Yolları'ndan sağlanmaktadır (BOA, MVL. 441.55). Bunun Çınar ve Aypah adlı iki kolu, Taşlıtarla/Çiçoş Kubbesi'nde birleşerek Edirnekapı'dan şehre giriş yapmaktaydı(Çeçen, 1988:33).

2.2.8.1. Su Yolları Görevlileri

Şehzâde Mehmet Külliyesi'nde güvenilir, dürüst ve güçlüaltsuyolcu istihdam edilecektir. Bunlar, suyollarını devamlı gözetecek, ihtiyaç hâlinde tamir edecekler; görevlerindeasla gevşeklik göstermeyeceklerdir. Suyolcularının dürüst, öğrenmeye açık, kabiliyetli dört çırağı olacaktır. Çıraklar, günlük bir akçe alırken; içlerinden ustalık yeteneği olan,bir akçe fazla alarak çavuşluk yapacaktır.Zira bahsi geçen altı suyolcudan herhangi birisine bir şey olduğunda veya azledildiğinde,çırak çavuşu onun yerine geçecektir. Bunun boşalttığı kadroya da kabiliyetli bir çırak alınacaktır (VGMA 1392:146-148).

2.3. Şehzâde Mehmet VakfıGelir ve Giderleri

2.3.1. Vakfın Gelir Kaynakları

Vakfın gelirlerini iki grupta toplamak mümkündür: Birincisi, vâkıfın kendi emlakıdır; ikincisi ise devlete ait mirî arazinin vergi gelirleridir. Mirî arazi gelirlerini, vergileri ve emlakta ait kiralari toplamak üzere vâkıf tarafından güvenilir on beş câbî/vergi memuru görevlendirilmiştir (VGMA,1392:78). Câbiler işlerini yaparken vakfın yararını koruyacaklar, vakfın bir akçesini dahi karşı tarafta bırakmayacaklardır; fakat halkı ezecek davranışlardan ve eylemlerden de kaçınacaklardır. Şöyle ki; en ufak bir bakır parayı dahi haksız yere almayacaklardır; almış oldukları her şeyi kuruşu kuruşuna kaydedeceklerdir. Toplamış oldukları vergileri kâtibin huzurunda mütevellîye teslim edeceklerdir. Vakfiye'ye göre câbileri mütevellî seçecektir (VGMA,1392:78-80,85).

Câbilerin görev alanları tek tek belirlenmiştir. İstanbul'da bir câbî günlük üç akçe, Aydın livâsında iki câbiden her biri günlük beş akçe; Kapıdağı, Eydincik ve Mihalic kadılık bölgelerinde bir câbî yevmî dört akçe; Tavşan Adası, Arap Ada ve Biga bölgesinde bir câbî günlük dört akçe; Marmara Adası'nda bir câbî yevmî dört akçe; Mir Ali Adası'nda bir câbî günlük üç akçe; Kınalı, Heybeli ve Birgos adaları ile Gebze bölgesi câbisi yevmî dört akçe alacaktır. İstanbul Kadılığı, Silivri ve Çorlu Kazası bölgelerinin her birinde bir câbî görev yapacak; bunların alacağı ücret günlük dört akçe olacaktır. Vize ve Pınarhisar ise tek bölge kabul edilmiş; câbisine de günlük dört akçe verilmiştir. İpsala Kazası câbisi günlük iki akçe, Çirmen Kazası câbisi beş akçe almaktadır. Nevrekob Kazası'nda günlük üç akçe ile çalışan bir câbîye, yevmiyesi üç akçeden bir de kâtip tayin edilmiştir (VGMA,1392:81-84) Vâkıf, ihtiyaç hâlinde diğer câbilerin yanına da bir kâtibin atanabilmesine müsaade etmiştir. Kâtiplere ödenen günlük bedel dört akçedir (VGMA,1392:84,86).

Aşağıda adları açıklanan vakıf köyleri ve mezrâları hukukî anlamda serbesttirler. Yani bu bölgelerde, devlet memurları vergi toplayamazlardı (VGMA, 1393:1599).Vakfiyede, vakfa tahsis edilen mirî toprak gelirleri üç kısımda kaydedilmiştir: Bunlar; Rumeli, Cezâyir-i Meşhûre ve Anadolu'dur (VGMA,1392:41). Rumeli ve Anadolu'da vakfedilen emlak aşağıdaki şekildedir:

Rumeli ve Anadolu'da Vakfedilen Emlak ve Akarât (VGMA,1392:43-47,50,54)

Yer	Kaza/Köy/Mahalle	Cinsi	Açıklama
İstanbul	-	Başhâne	
İstanbul	-	13 dükkân	Küllîye'ye bitişik
İstanbul	-	1 mahzen	Küllîye bitişik
İstanbul	-	4 parça yer	3 parça yer için aylık 70 akça ödenmekte, bir yer boş, Külliye'ye bitişik
İstanbul	-	1 çeşme	Küllîye'ye bitişik
İstanbul	-	2 menzil	Küllîye civarı
İstanbul	Kasımpaşa Mahallesi	Çifte Hamam	
İstanbul	Küçükçekme Kasabası	Hamam	
İstanbul	Kağthane Köyü	Değirmen	"Elagöz" isimli
İstanbul	Büyükdere Köyü	Değirmen	Nehir üzerinde
İstanbul	Büyükdere Köyü	Çeşme	İbrahim Paşa Sarayı'nda

İstanbul	Büyükdere Köyü	Bostan	İki adet
İstanbul	Büyükdere Köyü	Çayır	İki adet
İstanbul	Büyükdere Köyü	Bahçe	
Silivri	Tahir Fakih Köyü	Değirmen	Köye yakın
Çirmen	Sirt Obacığı	Arazi	Alaçayır ¹² adlı, 1500 dönüm
Aydın	Ahmedbeyli Köyü	Çeltiklik	Su Sandığı adlı nehir üzeri; yedi kile tohum alan pirinç tarlası

Rumeli’de toplamda elli bir köy, üç mezra ve yedi çiftlik vakfedilmiştir. Bunlar bağlı oldukları kaza isimleriyle beraber aşağıdaki tabloda şöylece gösterilebilir¹³ (VGMA,1392:48-54):

Kaza	Köy/Mezra/Çiftlik
İstanbul	Sarı Ali Köyü ¹⁴
İstanbul	Ormanlı Köyü
İstanbul	Uğurlu Köyü
İstanbul	Bostanlı Köyü
Silivri	Tâhir Fakih Köyü
Silivri	Sogaz Köyü
Silivri	Arvanidler ¹⁵ Köyü
Silivri	Gölbaşı Köyü, nâm-ı diğer Bilgiradlu ¹⁶
Silivri	Tepeviranı Köyü
Silivri	Macaran Köyü
Silivri	Hırvatlar Köyü
Silivri	Dilgu? Köyü
Silivri	Celebler Köyü
Silivri	Küçük Kılıçlı ¹⁷ Köyü
Silivri	İmir ¹⁸ Hanlı Köyü
Silivri	Hisarbeyli Köyü
Çorlu	Jengerlü ¹⁹ Köyü
Çorlu	Pınarbeyli Köyü
Çorlu	Köpekli Köyü
Çorlu	İsaçı ²⁰ Köyü
Çorlu	Sarılar Köyü
Çorlu	Tatar Veli Köyü
Çorlu	Aslanlı ²¹ Köyü
Çorlu	Muradlu ²² Köyü
Çorlu	TatarVeli Mezrası
Çorlu	Dünberek Mezrası
Pınarhisar	Bedir Köyü
Pınarhisar	Korcılı ²³ Köyü
Vize	Musa İşkılı Köyü
Vize	Çavışlı Köyü
Vize	Büyük Kurtulmuş Köyü
Vize	Küçük Kurtulmuş Köyü
Vize	Mezidlü Köyü
Vize	Göktep Köyü
Vize	Yeniçeri Muradlu Mezrası
İpsala ²⁴	Barağı ²⁵ Köyü
İpsala	Bıyıklı Köyü
Çirmen	Hasbeglü Köyü
Çirmen	Salurlu Köyü
Çirmen	Sarıyar Köyü
Çirmen	Yenice Köyü
Çirmen	Oğuzhanlı Köyü
Çirmen	Köse Evhadlu Köyü

¹² Bu çayırın sınırları Sirt Obacığı Köyü dâhilindedir (VGMA,1393:94).

¹³ Yer isimlerinin okunuşunda Vakfiye ve Hudutnâme’deki okutucu işaretlere sâdik kalınmıştır.

¹⁴ Sarı Ali, Ormanlı, Uğurlu ve Bostanlı Köyleri Haslar Kadılığı’na bağlıdır.

¹⁵ Hudutnâme’de imlâsı “Arnavudlar” biçimindedir (VGMA,1393:24).

¹⁶ Hudutnâme’de “Belgiradlu” şeklindedir (VGMA,1393:24).

¹⁷ Köyün adı Hudutnâme’de “Kılıçlı”dır.Vakfiye’de, “İnviran” olan diğer adı,Hudutnâme’nin bir yerinde “Viran” bir yerinde “İnvirani”dir (VGMA, 1393:24,35).

¹⁸ Hudutnâme’deki imlâsı “Emirhanlı” dur (VGMA,1393:24).

¹⁹ Hudutnâme’de bu köyün adı hem “Çengirlü”hem de “Cengerlü”şeklinde geçmektedir (VGMA,1393:43-44).

²⁰ Bu köyün Vakfiye’deki imlâsı “چی ایسا” Hudutnâme’deki “عساجی” /İsacı’dır (VGMA,1392:51; 1393:43).

²¹ Hudutnâme’de imlâsı “Arslanlı”dır (VGMA,1393:44).

²² Hudutnâme’de köyün isminin başında “Hâcî” unvanı vardır (VGMA,1393:44).

²³ Hudutnâme’deki imlâsı “Kor Çelebi”dir (VGMA,1393:61).

²⁴ Hudutnâme’de hem “ایصاله” hem de “ایصاله” biçiminde imlâ edilmiştir(VGMA, 1393:69, 71).

²⁵ Hudutnâme’de “Bırağı” şeklinde yazılmıştır (VGMA,1393:69).

Çirmen	Deli İlyaslu Köyü
Çirmen	Koyunlu Köyü
Çirmen	Tatar Ahmedlü Köyü,nâm-ı diğer Deli Mihayil
Çirmen	Buldı Köyü
Çirmen	Alemdarlu Köyü
Çirmen	Otluk Hacısı Köyü
Çirmen	Yundalaki Köyü
Çirmen	Hayreddinli Köyü
Çirmen	Sart Obası ²⁶ Köyü
Çirmen	Çiftlik,yedi adet
Nevrekob	Vezme ²⁷ Köyü
Nevrekob	Niştine ²⁸ Köyü
Nevrekob	Baratin ²⁹ Köyü

Vakfiye'ye göre Adalar'da aşağıdaki isimleri yazılan kırk köy vakfedilmiştir (VGMA,1392:55-61):

Adalar	Köyü
Marmara	Birgos
Marmara	Galimi
Marmara	Gamyanda
Marmara	Milaty
Marmara	Tetragona
Marmara	Aftun
Marmara	Revatiç
Marmara	Kalazak
Marmara	Perestiyan ³⁰
Tavşan ³¹	Gurı
Tavşan	Midillü
Tavşan	Bulgar
Tavşan	Üsüma ³²
Tavşan	Hulya
Arab	Arab
Arab	Afuşar ³³
Mir Ali	Midillü
Mir Ali	Arvanid ³⁴
Mir Ali	Hızır İlyas
Kubalı ³⁵	Kubalı
Kubalı	İleki
Kapudağı	Hirek
Kapudağı	Dıragonda
Kapudağı	Vatı
Kapudağı	Rodya
Kapudağı	Berme ³⁶
Kapudağı	Kastel
Kapudağı	Şahin Birgos ³⁷
Kapudağı	Korice Birgos ³⁸
Kapudağı	Akkelisa
Kapudağı	Kumlimanı
Kapudağı	Miyhanya
Kapudağı	Meşhedlü
Kapudağı	Gonya ³⁹
Kınalı	Girü
Kızılada ⁴⁰	Rumiyan

²⁶ Hudutnâme'deki imlasi, "اوباجنى سُترص" / Sırt Obacığı'dır (VGMA,1393:73).

²⁷ Hudutnâme'de "Vizme" şeklindedir (VGMA,1393:95).

²⁸ Hudutnâme'de "Leştani" dir (VGMA,1393:95).

²⁹ Hudutnâme'de "Beratin" şeklinde imlâ edilmiştir (VGMA,1393:95).

³⁰ Hudutnâme'de "Perestiyu" okunmaktadır (VGMA,1393:13).

³¹ Hudutnâme'de, "Tavşan"ın karşılığı "Erneb" yazılmıştır (VGMA,1393:13).

³² Hudutnâme'de "Üstüme" şeklinde kaydedilmiştir (VGMA,1393:13).

³³ Hudutnâme'de "Akuşa" şeklinde yazılmıştır (VGMA,1393:13).

³⁴ Hudutnâme'de "Arnavud" biçimindedir (VGMA,1393:14).

³⁵ Hudutnâme'de "Kutalı" dir.Öte yandan Hudutnâme'ye göre buraya bağlı köy sayısı birdir; adı da "Girü Kutalı" dir (VGMA,1393:14).

³⁶ Hudutnâme'de "Perme" dir (VGMA,1393:14).

³⁷ Hudutnâme'de "Birgozi" biçiminde imlâ edilmiştir (VGMA,1393:15).

³⁸ Hudutnâme'deki imlasi "Birgoz" dur (VGMA, 1393:15).

³⁹ Buranın öşrü Bayezid Han İmâretî'ne; haracı ve bâd-ı hevâsı da Şehzâde Mehmet Vakfı'na verilmektedir (VGMA,1393:16).

⁴⁰ Hudutnâme'de "Kızıl" ın Farsça karşılığı olan "Sürh/سرخ" kelimesi kullanılmıştır (VGMA,1393:16).

Kızılada	Serfiyan
Kızılada	Kariye ⁴¹
Birgos	Birgos
Heybelü	Heybelü

Üçüncü kısımda Anadolu başlığı altında otuz üç köy, bir mezrâ ve bir çiftlik vakfedilmiştir. Bunların isimleri ve kazaları aşağıda gösterilmiştir (VGMA, 1392, s. 63-70):

Kaza	Köy/Mezrâ/Çiftlik
Geğivizer	Maltepe Köyü
Geğivizer	Akelisa Köyü
Sarat	Ahmed Beglü Köyü ⁴²
Birgi	Gülşende ⁴³ nâhiyesindeki KulağuzÇiftliği
Birgi ⁴⁴	Ayasufut ⁴⁵ Köyü
Birgi	Balçıkavlı ⁴⁶ Köyü
Birgi	Akçapınar Köyü
Birgi	Geregi ⁴⁷ Köyü nam-ı diğer Çenme ⁴⁸
Birgi	Sandi Köyü
Çeşme	Ürkmez Köyü
Aydın	Yenişehir Kasabası ⁴⁹
Kestel	Talice Köyü
Kestel	Meğirgen ⁵⁰ Köyü
Güzelhisar ⁵¹	Mescidli Köyü
Güzelhisar	Menteşe Bayırı Köyü
Güzelhisar	Kızılca Köyü
Güzelhisar	Yaşköprü ⁵² Köyü
Güzelhisar	Gökcekeriş Köyü
Güzelhisar	Kızılyer Köyü
Güzelhisar	Bakla Köyü
Güzelhisar	Hayreddin Köyü
Güzelhisar	Uzundere Köyü
Güzelhisar	Göklüce Köyü
Güzelhisar	Kürkçü Mezrâsı
Ayasulug	Demürcili Köyü
Ayasulug	Çaklı Köyü
Ayasulug	Hurtuna ⁵³ Köyü
Ayasulug	Kızılhisar nâhiyesi çiftlikleri ⁵⁴
Eydincik	Bandırma Köyü
Eydincik	Dutlımanı Köyü ⁵⁵
Eydincik	Sazlıdere Köyü
Mihalic	Yenice Köyü
Biğa	Akkirman Köyü
Biğa	Serfiyan Köyü

Vakfiyede yer almayan fakat Hudutnâme'de geçen, İzmir'deki Cumapazarı'nın 3.000 akçe ihtisâbiyesi⁵⁶ ile 1.500 akçe ihzâriyesi⁵⁷ Şehzâde Mehmet Vakfı'na ödenmektedir (VGMA 1393:113). Ayrıca Hudutnâme'de bir tahunhânenen/değirmen söz edilmektedir. Burası İzmir Kazası'na bağlı Kızılhisar Nâhiyesi bölgesindedir. Sınırları vakfiyede ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (VGMA 1393:114, 126-

⁴¹ Hudutnâme'de "Karya" okunacak şekilde harekelendirilmiştir (VGMA,1393:16).

⁴² Sarat, Birgi, Ayasulug, Güzelhisar, Kestel kazaları Aydın livasına bağlıdır.

⁴³ Hudutnâme'de "Gülşen" adıyla kayıtlıdır (VGMA, 1393:110).

⁴⁴ Bu köy ile Balçıkavlı, Akçapınar, Geregi ve Sandi köyleri Hudutnâme'de İzmir Kazası'na bağlı gösterilmektedir (VGMA,1393:11-115).

⁴⁵ Hudutnâme'de "Ayasufut" okunacak şekilde hareke verilmiştir (VGMA, 1393:113).

⁴⁶ Hudutnâme'de "Balçıkavlısı" dır (VGMA, 1393:113).

⁴⁷ Bu köyün adı hem Vakfiye hem de Hudutnâme'de "كركى" şeklinde yazılmış ancak Hudutnâme'de "كزكى" şeklinde okutucu işaretler konmuştur (VGMA,1392:64; 1393:113).

⁴⁸ Hudutnâme "Çiyeme" şeklinde kaydedilmiştir. Hatta buranın halkı Geregi'den ayrıdır. Dolayısıyla söz konusu yerin, köyün bir mahallesi veya eski/yeni yerleşim yeri olması muhtemeldir (VGMA, 1393:113,123).

⁴⁹ Burası Hudutnâme'de Yenişehir kazasına bağlı "Yenişehir Köyü"dür (VGMA, 1393:130).

⁵⁰ KöyünVakfiye'deki imlâsı "مكيرن"; Hudutnâme'deki imlâsı ise "مكيرن"/Megirgen'dir (VGMA,1392:65;1393:135).

⁵¹ Hudutnâme'de aşağıda isimleri zikredilen köyler "Tavulye Karyesi" dâhilinde gösterilmektedir (VGMA, 1393:145-146).

⁵² Hudutnâme'de "Başköprü" şeklinde imlâ edilmiştir (VGMA, 1393:145).

⁵³ Hudutnâme'deki ismi "Hurtine"dir (VGMA, 1393:146).

⁵⁴ Burada Kemal Çiftliği adında, üç parça yer vardır.

⁵⁵ Bu köy ile aşağıdaki Dutlımanı Köyü gelirlerinde başka vakıfların da hissesi vardır.

⁵⁶ Pazarlarda alış-veriş işlerine bakılması karşılığında alınan bir vergi çeşididir (Pakalın, 1983-II: 43).

⁵⁷ Muhakeme edilmek üzere mahkemeye çağrılanların, muhızır/çağırın veya mübaşir için verdikleri yol masrafıdır (Pakalın, 1983-II: 45).

127).Hudutnâme'dekaydedilmiş bir tahunhâne de Yenişehir Kazası'ndadır (VGMA 1393:130-134). Vakfın bir başka gelir kalemi de vakfa bağlı kiralık evlerdir (BOA, A.DVN.MHM. 10.50).

2.3.2. Vakfın Giderleri

Vakfın giderlerinin büyük bölümünü personel maaşları oluşturmaktadır. Arta kalanlar, vakıf eserlerin tamirâtına, binaların donatımına ve vakfiye hükümleri gereğince ihtiyaç duyulan maddelere harcanmaktadır. Vakfın giderlerine yukarıda yeri geldikçe temas edildi. Bunlar tekrar edilmeyecektir; bahsedilenlerden başka, vâkıf tarafından,güzel huylu ve sünnî sâlih bir kişiye, Şehzâde Mehmet yerine hac yapması karşılığında yıllık 5.000 akçe ödeme yapılması şart koşulmuştur(VGMA, 1392:111).

Vakfın kuruluşundan iki yüz yılı aşkın bir süre sonra, vakfın işleyişine örneklik teşkil etmesi bakımından 1 Mart 1083-28 Şubat 1083/Mart 1673-Mart 1674 tarihleri arasında kapsayan vakfın bir yıllık muhasebe bilançosu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (TSMA, D. 1678.34):

Yıllık Gelir- Gideri Yük+Akçe	Açıklama
10 yük 99.000	Câmi, Medrese ve İmâret, Mektep'te çalışanların bir yıllık maaşları
11 yük 76.939	İmâret için zahire satın alma
2 yük 43.911	Müderris, öğrenci ve personelin et ve yemek masrafları
1 yük 7.867	Bal mumu, hasır, mektep öğrencileri için kapama türü elbise alımı
38.196	İmâret'e alınan zahirenintaşıma masrafı vs.
38. 862	Suyolları vs. tamirât
4 yük 68.000	Padişah içinDârüssaâde hazinesine teslim edilen
5.000	Vakfiye şartları gereğince bir kişiye verilen yıllık hac bedeli
2 yük 80.470	Önceki Mütevellî Ali Ağa'ya borç iadesi
34 yük 58.245	Bir yıllık gider toplam
30 yük 57.105	Bir yıllık gelir toplam (Kira ve farklı malların mahsulünden gelen)
4 yük 1140	Bir yıllık açık

Vakfın bir sene önceki muhasebesi görülürken o günkü mütevellî Ali Ağa, bütçe açığı nedeniyle vakfa, kendi cebinden 2 yük 80.470 akçe vermiştir; bir yıl sonraki muhasebede Ali Ağa'ya borcu ödenmiştir.O yılda(1083/1674-1675) oluşan açığıdayeni mütevellî Ahmet Ağa ödemiştir. (TSMA, D. 1678.34). Bu muhasebe kaydı, vakfın yıllık gelirinin 3.057.105 akçe, giderinin 3.458.245 akçe; açığının ise 401.140 akçeolduğunu göstermektedir.

2.4.Külliye Görevlilerinin Sayısı ve Ücretleri Şehzâde Mehmet Vakfı Yönetici/Genel Görevli Ücretleri

Görev	Sayı	Günlük Akçe	Açıklama
Mütevellî	1	50	
Kâtib	1	10	
Câbî	15	59	Bulunduğu yere göre aldıkları ücret değişiyor (2,3,4,5 akçe)
Katib-i câbî	1	4	
Meremmetçi/Tamirci	2	10	Her biri 5 akçe
Suyolcu	6	30	Her biri 5 akçe
Suyolu şağirdi/çırağı	3	3	Her biri 1 akçe
Re'îs-i suyolu şağirdi	1	2	
Suyolcu yardımcısı	2	8	Her biri 4 akçe
Kurşuncu	1	3	
Toplam	33	178	

Şehzâde Mehmet Câmiî Görevli Ücretleri

Görev	Sayı	Günlük Akçe	Açıklama
Hatib	1	25	
İmam	2	20	Her biri 10 akçe
Müezzin	8	40	Her biri 5 akçe
Devirhân/Okuyucu	9	27	Her biri 3 akçe
Ser-mahfil-i Devirhân	1	6	
Na'thân	1	5	
Mu'arrif	1	5	
Cüzhân	84	168	Her biri 2 akçe
Ser-cüzhân	3	9	Her biri 3 akçe
Mu'arrif-i Cüzhân	3	9	Her biri 3 akçe

Enâm-hân	5	25	Her biri 5 akçe
Yasinhân	1	4	
Nebe'hân	1	4	
Tevhîdhân	19	38	Her biri 2 akçe
Re'is-i Tevhîd-hân	1	3	
Salâvât-hân	9	18	Her biri 2 akçe
Reis-i Salâvât-hân	1	3	
Sa'âtçi	1	10	
Noktacı	1	4	
Musalliyân	4	20	Her biri 5 akçe
Çerâğcı	4	16	Her biri 4 akçekandil satın alma bedelide içinde
Kayyim	6	24	Her biri 4 akçe
Buhurcu	1	4	
Muhâfız-ı Mesâhif	1	4	
Perdedâr	1	2	
Toplam	169	493	

Şehzâde Mehmet İmâreti Görevli Ücretleri

Görev	Sayı	Günlük Akçe	Açıklama
Şeyh	1	20	
Vekilharç	1	5	
Katib	1	5	
Ferrâş	4	16	Her biri 4 akçe
Kennâs	2	6	Her biri 3 akçe
İbrikçi	2	4	Her biri 2 akçe
Kilârî	1	5	
Nakîb	4	12	Her biri 3 akçe
Ekmekçi	6	24	Her biri 4 akçe
Bevvâb	2	4	Her biri 2 akçe
Gendüm-kûb	1	4	
Aşçı	5	25	Her biri 5 akçe
Reis-i Aşçı	1	6	
Münekkî-i Pirinc	4	4	Her biri 1 akçe
Anbarcı	1	4	
Hîme-keş	1	2	
Hizûm-şiken	1	2	
Hammâl-gûşt	1	3	
Kâse-şüy	2	4	Her biri 2 akçe
Kâse-keş	4	8	Her biri 2 akçe
Bevvâb-ı Ahır	2	4	Her biri 2 akçe
Toplam	48	167	

Şehzâde Mehmet Türbesi Görevli Ücretleri

Görev	Sayı	Ücreti Akçe	
Türbedâr	1	6	
Devirhân	36	54	Her biri 1,5 akçe
Cüzhân	28	56	Her biri 2 akçe
Re'is-i Cüzhân	1	3	
Mu'arrif-i Cüzhân	1	3	
Noktacı	1	3	
Sarıkcı	1	2	
Ferrâş-Çerâğcı	1	2	Devirhânlardan biri yapacak
Buhurcu	1	3	Harc-ı buhurî dâhil
Toplam	79	132	

Şehzâde Mehmet Medresesi Görevli Ücretleri

Görev	Sayı	Günlük Akçe	Açıklama
Müderriş	1	50	
Mu'îd	1	5	
Talebe	16	32	Her biri 2 akçe
Bevvâb	1	2	
Kennâs	1	2	
Toplam	20	91	

Yukarıdaki tablolarda gösterildiği üzere, Şehzâde Mehmet Külliyesi'nde çalışan sayısı 349'dur; bunların aldıkları ücret günlük 1.061, yıllık 387.265 akçedir.⁵⁸Vakfın 1083/1673-1674 yılın muhasebesine bakıldığında, görevlilere 1.099.000 akçe ödenmiştir (TSMA, D. 1678.34). Dolayısıyla vakfın kuruluşundan yaklaşık 225 yıl sonra personel ücretleri neredeyse üç katına çıkmıştır.

2.5. Şehzâde Mehmet Vakfı Yönetimi

Vakıflar, vâkıfın tayin ettiği bir mütevellî tarafından yönetilir. Vakfiye'ye göre mütevellî; dindar, sâlih, hesap bilir, idâreci ve resmi yazışmaları takip edebilir bir kişi olmalıdır (VGMA,1392:77). Mütevellî, câbilerin kayıtdefterlerini derinlemesine inceleyecek, kusurunu tespit ettiği câbileri azledecektir. Diğer taraftan vakıf personelinin suç işleyen olursa onu öncelikle uyaracak; ikinci uyarıda bir cezâ verecek, üçüncü ikazında ise ilgili şahıstan görevi alarak bir başkasına verecektir. Vazifesini yaparken de adaletten ve haktan ayrılmayacaktır (VGMA, 1392:166). Mütevellînin yanında hesap uzmanı bir kişi katiplik yapacaktır. Bu, mütevellî katında gerçekleşen tüm işlemleri kayıt altına alacaktır (VGMA,1392:77).

Vâkıf, vakfiyeyi düzenlerken mütevellînin kim olacağını belirlememiştir. Ancak belgelere bakıldığında vakfın Dârüssaâde Ağası Nezâreti'nde(VGMA, 803.93.127) yüksek rütbeli devlet adamları tarafından idâre edildiği görülmektedir. Bunlardan bazıları: Evasıt-ı Şevvâl 1158/Kasım 1745'de el-Hâc Süleyman Ağa; 1210/1795-96 tarihinde el-Hâc Mehmet Emin Efendi'dir (BAO HAT.1464.58). 27 Cemaziyevvel 1217/25 Eylül 1802 tarihinden evvel mütevellî günlük50 akçe ile yıllık 8.000 kuruş ile Hâcegân-ı Divân-ı Hümayûndan Hâfız Mustafa Efendi'dir. Bu tarihten itibaren hangi sebeple boş kaldığı anlaşılamayan mütevellîliğe Darüssaade Ağası Katibi Seyyid Hüseyin Efendi talip olmuştur (BOA, HAT. 1484.45).

Vakıfların birçoğunda işlere mütevellî adına bakan,vekil konumunda kâim-imakâm-ı mütevellîler vardır. Bununla beraber Şehzâde Mehmet Vakfı'na kuruluş aşamasında kâim-imakâm-ı mütevellî tayin edilmemiştir. Ancak bu kadro daha sonra ihdâs edilmiştir. Nitekim 25 Zilkade 1218/7 Mart 1804 tarihinde vakfın kâim-imakâm-ı mütevellîsi es-Seyyid İsmail Efendi ibn-i es-Seyyid İbrahim Efendi'dir (VGMA, 779:323.262).

Sonuç

1521'de Hurrem Sultan'dan dünyaya gelen Şehzâde Mehmet, babası Kanunî Sultan Süleyman'la Korfu ve Budin seferlerine katıldı. 1542'de Manisa sancak beyi oldu; burada bir yılını tamamlarken 9 Şaban 950/7 Kasım 1543'te geçirdiği bir hastalık sonucu vefat etti. Cenazesi İstanbul'a getirilerek yeniçerilerin eski odaları karşısına defnedildi. Babası, onun ani ölümüne oldukça üzülmüştür. Oğlu Şehzâde Mehmet'ekarşı sevgisini, adına bir türbe ve külliye yaptırmakla dile getirmiştir. Vakfiyeler düzenleyerek de, bânisi olduğu yapılara kurumsal bir hüviyet kazandırmıştır.

Şehzâde Mehmet Vakıfları, selâtin vakıfları mesabesinde dir. Vakfedilmiş eserlerin büyük bir çoğunluğu bir külliye içerisinde toplanmıştır. Bunlar; cami, medrese, mektep, kütüphâne, imâret, tabhâne ve türbeden müteşekkildir.

Vakfiyesine göre Şehzâde Mehmet Vakfı kurumlarının ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik bir kasaba,yüz yirmi bir köy, üç mezrâ,on bir çiftlik, üç değirmen, iki bostan, iki çayır, bir bahçe, büyük bir arazi ve pirinç ekiminin yapılabileceği bir alan vakfedilmiştir. Hudutnâme'deki ayrıntılı sınır tasvirlerinden ve vakfiyedeki yer isimlerinden sözü edilen yerleşim yerlerinin 16. yüzyıldaki krokileri çıkarılabilir. Bunların dışında İstanbul sınırları dâhilinde yer alan iki hamam, bir başhâne, on üç dükkân, bir mahzen, ikimenzil ve iki çeşme vakfedilmiştir. Vakıfta çalışan 349 personelin aldıkları günlük ücret 1.061 akçedir.

Vakfiyede personel seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar açık ve net bir şekilde ortaya konmuştur. Bütün çalışanlarda aranan en önemli vasıf "dindarlık" ve "güvenilirlik"tir. Ehliyet gerektiren görevler, hiçbir şekilde vekillere bırakılmamıştır. İmâret'e gelen halkı mutlu etmek ve sevindirmek için, şeyhin onlara karşı hâssatenşefkatli ve cana yakın olmasının istenmesi, dikkate değer bir muamele biçimidir.

Netice itibariyle, vakfın kuruluşundan günümüze kadar faaliyette olduğu arşiv belgelerinden takip edilebilmektedir. Vakfiyedeki hükümlere göre, bugün amacına uygun hizmet verebilen tek kurum Câmî'dir. Diğer yapılar; medrese, mektep, tabhâne ve imâret her ne kadar varlıklarını sürdürüyorsa da bakımsızdırlar. Bu nedenle 2015 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Külliye'deyenileme çalışması başlatılmıştır.

Eserlerin tümüyle ilgili şöylece birkaç öneri getirilebilir: Külliye içerisindeki tüm binaların vakfiyedeki şartlarına göre olmasa da o çerçevede faaliyet gösterebilen yapılara dönüştürülebilirler. Mesela İmâret, aşevine çevrilip, fakir ve bakıma muhtaç kimselerin evlerine yemek dağıtan bir kurum olabilirveya vakfiyede yazıldığı üzere kutsal günlerde sosyal kaynaşma adına çeşitli yemeklerin ve tatlıların dağıtıldığı

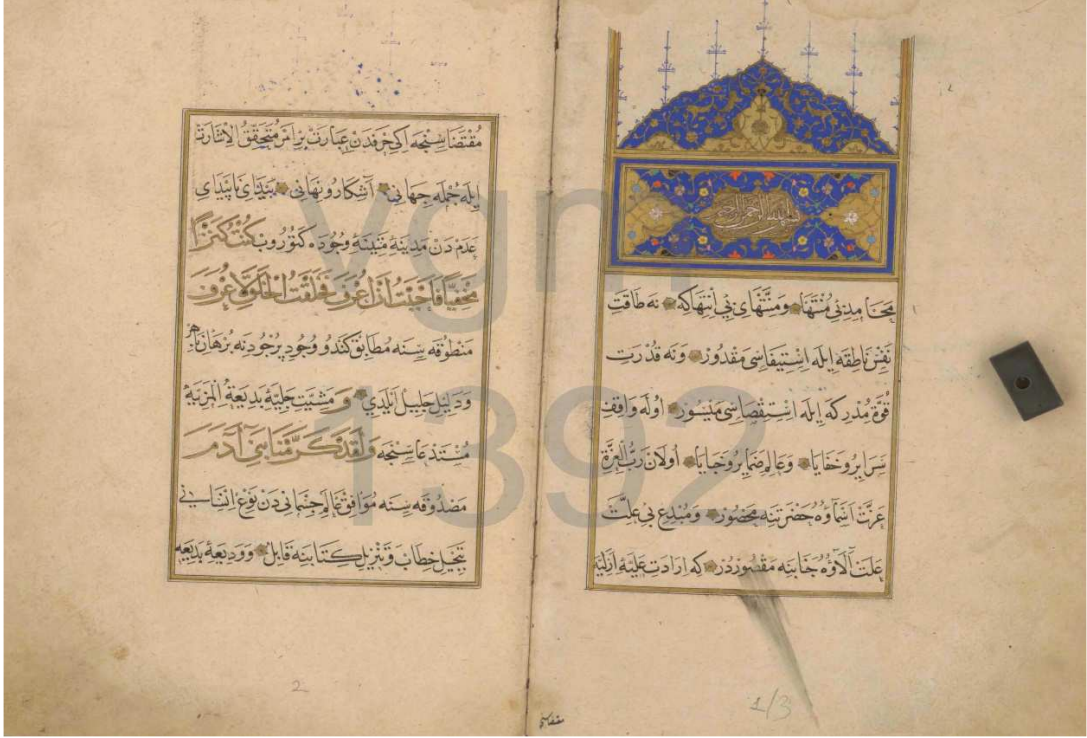
⁵⁸ Personel maaşları genellikle kamerî yıla göre yıllık 354 gün üzerinden hesaplanmaktadır. Buna mukabil, bazı vakıfların muhasebe kayıtlarında maaşlar, yıllık üç yüz altmış gün üzerinden hesap yapılmıştır (BOA, TD. 75.455). Burada biz güneş yılı hesabıyla 365 gün üzerinden hesap ettik.

bir yer haline getirilebilir. Medrese binası "lokanta" olarak hizmet vereceğine, bir eğitim alanına veya bu istikamette gayret gösteren bir vakfa tahsis edilebilir. Bahsedilen kurumların masrafı için İstanbul'da Şehzâde Mehmet Vakfı'na kayıtlı emlak ve gelir getirici mülkler, halen duruyorlarsa, özellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından takip edilebilir. Kısacası Külliye, tarihteki misyonu çerçevesinde ibadet ve eğitimin yapıldığı, fakirlere yemeklerin dağıtıldığı, misafirlerin üç gün ücretsiz ağırlandığı bir müessese olmalıdır. Bir başka açıdan, böyle hareket edildiği takdirde hem vâkıfların arzuları gerçekleşir; hem de kamusal yönden birçok yarar hâsıl olur.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri
 - 1.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)
1392 ve 1393 numaralı defterlerin tümü ve 779:323.262; 803.93.127.
 - 1.2. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi (TKGMA)
Vakf-ı Cedid (VCEDİT) 32 numaralı defter.
 - 1.3. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)
Babialı Evrak Odası Evrakı (BEO): 2390.17915; 3132.233888.
Hatt-ı Hümayun (HAT.): 1484.45.
İrade Dahiliye (İ.DH.): 518.35276; 568.39543.
İrade Evkaf (İ.EV.): 31.45.
İrade Şura-yı Devlet (İ.ŞD.): 97. 5763.
İbnü'Emin Evkaf (İE.EV.): 1176.
Maarif Mektubi (MF. MKT.): 872.71; 896.6; 934.80; 938.49.
Meclis-i Vâlâ Evrakı (MVL.): 441.55; 836.72.
Sadaret Amedi Kalemî (A.AMD.): 74.81; 84.83.
Sadaret Divan Mühimme Evrakı (A.DVN.MHM.): 10.50.
Sadaret Mektubi Mühimme Evrakı (A. MKT. MHM.): 158.
Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD.): 140.2.
Tapu Tahrir Defteri (TD.): 75.455.
 - 1.4. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)
Defter (D.):1678.34.
2. Kaynaklar ve Araştırma Eserleri
ABDÜLAZİZ BEY, (2002).*Osmanlı Adet Merasim ve Tabirleri*, haz. Kazım Arısan-Duygu Arısan Günay, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı.
AFYONCU, Erhan (ed.2012). *Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre Kanuni ve Şehzâde Mustafa*, çev. Pınar Gökpar, İstanbul:Yeditepe Yayınları.
AK ,Coşkun (haz. 1987). *Muhibbi Divanı*, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayını.
AYVANSARAYÎ HÜSEYİN EFENDİ, Ali Sâti Efendi, Süleyman Besim Efendi (2001). *Hadikatü'l-Cevâmî*, haz. Ahmed Nezir Galitekin, İstanbul:İşaret Yayınları.
BUCBECG, G. De (1953). *Kanunî Devrinde Bir Sefirin Hatıratı*, Ankara:Serdengeçti Neşriyat, İstiklal Matbaası.
CELÂLZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ (2011). *Tabakatü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, haz. Ayhan Yılmaz, İstanbul:Kariyer Yayıncılık.
ÇEÇEN, Kazım (1988). *Mimar Sinan ve Kırkçeşme Tesisleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını.
ERGİN, Osman Nuri (1939). *Türk Şehirlerinde İmâret Sistemi*, İstanbul:Cumhuriyet Matbaası.
EROĞLU, Haldun (2004). *Osmanlı Devletinde Şehzâdelik Kurumu*, Ankara:Akçağ Yayınları.
ERTUĞ, Zeynep Tarım (2000). "İmâret", *DİA*, C. 22, İstanbul, s. 219-220.
GÖRGÜN, Tahsin (2000). "Adududdîn İcî", *DİA*, C.21, İstanbul, s. 410-414.
HAMMER (trs).*Büyük Osmanlı Tarihi*, haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç, C. III, Üçdal Neşriyat, Medya Ofset Baskısı.
KAÇAR, Mustafa (2005). "Mihrimah Sultan", *DİA*,C. 30, İstanbul, s. 39-40.
KALLEK, Cengiz (2002). "Kudûri", *DİA*, C. 26, İstanbul, s. 321-322.
KURAN, Aptullah (1988a). "Mimar Sinan'ın Câmileri", *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, İstanbul:Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, s. 176-214.
KURAN, Aptullah (1988b). "Mimar Sinan'ın Türbeleri", *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, İstanbul:Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, s. 223-238.
KUT, Günay, Nimet Bayraktar (1984). *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
LÜTFİ PAŞA (2001). *Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Kayhan Atik, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayını.
MUSTAFA ÂLÎ (2009). *Künhü'l-Ahbâr*, Dördüncü Rükün (Tıpkı Basım), Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmu'ası.31 Mart 1335, S. 13, s. 126.
ÖZ, Tahsin (1997). *İstanbul Câmileri*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayını.
ÖZTUNA, Yılmaz (1996). *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı.
PAKALIN, M. Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I-III, İstanbul:Millî Eğitim Basımevi.
PEÇEVÎ İBRAHİM EFENDİ (1999). *Peçevî Tarihi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, C. I, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
SİNAN ÇAVUŞ (1999). *Süleymannâme/Tarih-i Feth-i Sikloş ve İstol-Belgrad*, haz. Tülay Duran, İstanbul:Tarih Araştırmalar Vakfı Yayını.
ŞEMSEDDİN SAMÎ (2009). *Kamûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, 1317, İstanbul:Kapı Yayınları, Tıpkı Basım, 4. Baskı.
TURAN, Şerafettin (2006). "Mustafa Çelebi", *DİA*, C. 31, İstanbul, s. 290-292.
ULUÇAY, Çağatay (2001). "Kanuni Sultan Süleyman ve Ailesi İle İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar", *Kanunî Armağanı*, Ankara:Türk Tarih Kurumu, s. 227-257.
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (trs).*Osmanlı Tarihi*C. II, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayını.

EKLER:
Ek 1: Şehzâde Mehmet Vakfiyesi İlk Sayfası

Ek 2: Şehzâde Mehmet Vakfiyesi Onay Sayfası ve Kanunî'nin Müzehhep Tuğrası

